

บทที่ 2

วิเคราะห์รูปแบบและเนื้อหาวรรณกรรมของ นิมิตร ภูมิदार

ในการศึกษาวรรณกรรม มีนักการศึกษาหลายท่านต่างก็ได้เสนอแนวการวิเคราะห์ไว้อย่างกว้างขวาง แต่ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่าแนวที่เหมาะสมที่สุดในการศึกษางานเขียนของ นิมิตร ภูมิदार คือ แนวการศึกษาของ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ที่กล่าวถึงหลักเกณฑ์ไว้ว่าควรมีหลักเกณฑ์ 4 อย่าง คือ วิเคราะห์ วิวินิจฉัยสาร วิวิจารณ์ และวิพากษ์ ดังต่อไปนี้

วิเคราะห์ คือ แยกแยะส่วนต่าง ๆ ออกมาให้ถนัดถื่นที่สุดเท่าที่จะทำได้... เมื่อจะพิจารณางานเขียนชิ้นหนึ่ง ๆ เราก็จะแยกแยะไปตามรูปแบบของงานนั้น...

วินิจฉัยสาร หรือ วิวินิจฉัย คือ การที่ความนับเอง ในภาษาอังกฤษเรียกว่า Interpretation การที่ความนับเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดในการอ่านหนังสือ ไม่ว่าหนังสือจะเป็นวรรณคดีหรือไม่ วรรณคดีรูปแบบใด เพราะศิลปกรรมคือการสื่อสาร เราจึงจำเป็นที่จะเข้าใจว่าสารของผู้ประกอบศิลปกรรมว่าคืออะไร... ในการที่ความ เราจำเป็นที่จะรับชมประเพณีเชิงวรรณคดีของชุมชนนั้นเสียก่อน

วิจารณ์ คือ พิจารณา... หมายถึงการพิจารณากลวิธี ถ้าเราเพียงแต่พิจารณาเนื้อหาหรือเพียงแต่ศึกษาความใด และไม่สามารถพิจารณากลวิธีของผู้แต่งหรือผู้เขียน การพิจารณาอยู่ในระดับคำ ระดับต้น ถ้าจะเรียนวรรณคดีเป็นวิชา เราต้องสามารถพิจารณากลวิธีของผู้แต่ง

วิพากษ์... เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล ที่เรียกว่าเป็นอัตวิสัย การวิพากษ์หรือพิพากษาวรรณคดี เปรียบได้กับการพิพากษาของศาล อาศัยข้อเท็จจริง และเหตุผลวินิจฉัยหลายคานหลายมุม... จะตัดสินว่าสิ่งใดมีคุณค่า หรือเป็นโทษ ย่อมอาศัยข้อมูล อาศัยเหตุการณแวดล้อมหลายอย่างซึ่งนำหนักของคุณสมบัตินั้น¹

จากหลักการวิเคราะห์ วิวินิจฉัยสาร วิวิจารณ์ และวิพากษ์ ดังกล่าว ผู้วิจัยได้ยึดเป็นหลักในการศึกษางานเขียนของ นิมิตร ภูมิदार ตามลำดับไป โดยขั้นแรก

¹ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, วิเคราะห์วรรณคดีไทย (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2522), หน้า 7 - 9.

จะจำแนกงานเขียนว่ามีกี่รูปแบบ และในแต่ละรูปแบบนั้นมีลักษณะเนื้อหาเป็นอย่างไร
 ในการศึกษาเนื้อหาจะจำแนกส่วนต่าง ๆ ของเนื้อหาโดยแยกแยะออกมาให้เห็นจริง
 ว่ามีลักษณะอย่างไร เนื้อหาดังกล่าวจะประกอบด้วยโครงเรื่องและเนื้อเรื่อง
 แก่นเรื่อง ตัวละคร ฉาก อันเป็นส่วนสำคัญของงานเขียน การจำแนกลักษณะของ
 ส่วนต่าง ๆ ออกมาให้เห็นจริง เรียกว่าการวิเคราะห์ เมื่อวิเคราะห์แล้ว ผู้วิจัยจะ
 วิเคราะห์และวิพากษ์ความคืบกันไปว่าสิ่งที่สะท้อนออกมาจากเนื้อหานั้นเหมาะสมหรือไม่
 เหมาะสม ดีหรือไม่ดีอย่างไร โดยการใช้อรรถาธิบายที่ได้จากงานเขียน ตามเหตุผลและ
 สิ่งแวดล้อมในการสร้างงานเขียนนั้น ๆ โดยรวบรวมจากเอกสารเกี่ยวข้อง การ
 วิเคราะห์ของนักการศึกษาและนักวิจัยผู้ใกล้ชิดกับผู้เขียน และจากทัศนคติและความคิด
 เห็นเป็นส่วนตัวของผู้วิจัย

ในการศึกษาวรรณกรรมนั้น ผู้วิจัยจะจำแนกออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

2.1 รูปแบบของวรรณกรรม

2.2 เนื้อหาของวรรณกรรม

2.1 รูปแบบของวรรณกรรม งานเขียนของ นิมิตร ภูมิदार ตั้งแต่ พ.ศ. 2511 -
 2524 ปรากฏว่ามี 2 ประเภทคือ นวนิยาย และเรื่องสั้น นวนิยายมี 34 เรื่อง
 เรื่องสั้น 137 เรื่อง จัดพิมพ์รวมเล่มเป็นหนังสือปกอ่อนจำนวน 12 เล่ม นวนิยายมี
 34 เรื่องได้แก่

1. แค้นครุฑคู่คัมแฝก
2. แคร่เรือจ้างคู่แจวหัก
3. หม่อมชานา
4. สาวชาวไร่
5. ทองนาสะเทือน
6. สร้อยทอง
7. หอมกลิ่นคอกอ้อ
8. ของเขาซาก
9. พอพวงมาลัย

10. กำนันโพธิ์เชิงชาย
11. กักพันสู
12. นักเลงบานไร
13. สายลมเสียงขอ
14. คนเผาถ่าน
15. เสน่ห์บ้านนา
16. ผู้ใหญ่บ้านกลองยาว
17. สิ่งหลุกของ
18. คีตกสองตระกุด
19. แฉนคินลูกตะกั่ว
20. ลูกสาวนักเลง
21. กระสุนอภัยศ
22. สิ่งท่อมอเตอร์ไซค์
23. เทียบฝุ่นซอลค์
24. ปล้นครูสาว
25. กระจวางคลังกลางนา
26. ปีนคัมในคงคิบ
27. ลูกสามล้อ
28. โรงเรียนนักเลง
29. คาวประจำเมือง
30. นรกในโรงเรียน
31. แฉนคินชายคง
32. เมืองมืค
33. กระจคานค้ำ กระจคานรัก
34. คุณครูเจ้าสำราญ

เรื่องสั้น พิมพ์รวมเล่ม รวม 12 ชื่อเรื่อง ได้แก่

1. คืนที่เปื้อนโคลน ประกอบด้วยเรื่องสั้นดังต่อไปนี้ คือ เชือกหัวใจ นางรำ เสน่ห์นาง นักเลงท้องถิ่น ชนแก้ว ชาวจากท้องถิ่น เขี้ยวเสือ ลูกทุ่งเพลย์บอย ลูกทุ่งพัฒนา ไอ้เก ไก่ค้อ เขาคำรา เศรษฐศาสตร์ในโรงนา
2. ไม้เรียวอันสุดท้าย ประกอบด้วยเรื่องสั้นดังต่อไปนี้ คือ ประชาธิปไตย 5 เกวียน ปรัชญาบนนาข้าว เกวียนขร่า ช่องว่างระหว่างกอโสน ครู-สาวโสด กระสุนแห่งเกียรติยศ ไม้เรียวอันสุดท้าย เสียงปรบมือให้ความจน บทเศร้าของเด็กหญิงมะลิ ปรัชญาบนนาอ่อน ผู้แพ้ หลงทาง เด็กเอ๋ยเกลียดครูไหม
3. เรื่องสั้นชนบท ประกอบด้วยเรื่องสั้นดังต่อไปนี้ คือ เล่นเรือในทุ่งนา ทุ่งนาหน้าฝน กิ่งหินทองลม เกวียนเล็ก หุ่นโลกา บ้านปาง อีโงะ ชายวิเศษ ร่มน้อยไปล้านกุ่ม วันควด ผู้ให้ความหวานหอม ขบวนแห่มหาสนุก กระบอทิพย์
4. โลกนี้คือโรงเรียน ประกอบด้วยเรื่องสั้นดังต่อไปนี้ คือ ยศ สี บีใหม่ที่ชายทุ่ง ทบวงประชาบาล หัวที่สวมใหม่ ผู้โง่เขลา ของขวัญ แล้วเธอก็จากไป จากสุขุขทัยไปเกาะสมุย ครูชัยสิทธิ์แห่งเกาะสมุย บ้านหลังสุดท้าย ตะลุยกกรุงเทพฯ
5. คนนอกเครื่องแบบ ประกอบด้วยเรื่องสั้นดังต่อไปนี้ คือ คนนอกเครื่องแบบ คำสอน คนกับคลอง ฝนหยาดสุดท้าย สารวัตรกำนันโทน บาร์ชาวไร โจ๊กท้องถิ่น ต้นไร่-ปลายนา ผู้ลาหลัง รักข้ามรุ่น ประจวบเหมาะ กำนันมหาเสน่ห์ ทองไพรไปกับ ว. ๗ ประมวลมารค
6. รอยเปื้อนของครูสาว ประกอบด้วยเรื่องสั้นดังต่อไปนี้ คือ พัง วันหยุดไปพิงเทศน์เสียบ้างก็ดี ไม้เรียวเจี้ยวเหว่ย พระเอกหน้าใหม่ จากกรุงเทพฯ ถึงบ้านโคก ปล้นเงินเคื่อน กระเจกเงา คำสั่ง ครูชัยไปเลือกตั้ง คาวประจำเมือง ครูใหญ่ บ้านนอก รอยเปื้อนของครูสาว
7. ครูครบผมจน ประกอบด้วยเรื่องสั้นดังต่อไปนี้ คือ พรุ่งนี้จำปีจะไปโรงเรียน สโมสรบ้านไร่ ท่าไม้สร้อยทองจึงตาย อุดมการ บัวเหน็จจีวิต ยาชวกใหม่ ครูจับขโมย ผู้ทรงคุณวุฒิ เงินเคื่อนเพิ่ม มันไม่ไข่นิยายรัก งานบุญ กระหม่อมคอนกรีต

8. มือที่เปื้อนซอด้ก ประกอบด้วยเรื่องสั้นดังต่อไปนี้ คือ อุดมการหลัง-
แก้วเหล่า ครูในโรงเรียนสามก๊ก ไปเรียไร เทรียนบาท จคหมายเหตุครุโคค เด็กที่-
ครุไม่ต้องการ ความสุขของครุบ้านนอก ครุปลิกเอง สวัสดิ์ครุเคื้อ เสียงร่งให้จาก
ครุภชร

9. แม่หม้ายทองคำ ประกอบด้วยเรื่องสั้นดังต่อไปนี้ คือ หม้ายมือสอง
อืปอง สาวไซ้แล้ว บนเส้นทางสายเบเดี่ยว ศาลเพียงตา ทองนาวิปโยค เขม่าป็น
ไม่มีเสียงเพลงคนกับควาย กลัวลา หม้ายชั้นหมาก เมียไอ้ขี้ยา ทวารากั้ง หมาย-
เขียวหวาน ประกวดแม่หม้าย ลีอรักในโรงนา

10. โลกที่ 5 ประกอบด้วยเรื่องสั้นดังต่อไปนี้ คือ บ้านรักไทย พระ
บ้า เงินบุก ว่าวมากับเสียงกระดิ่ง กรรม คนละหน ดัมด้ลที่ 5 คนสวยของฉฉฉ
นวนินายจากแก้วเหล่า โลกที่พบใหม่ ไ้มล์ยัลลป์ ม่วนแผ่นดิน จุดที่ไร้หมาย หัวใจที่-
โลกว่ากำป็น ร่าวงเข้าดำ ชั่วโมง มรคค

11. แม่หม้ายกรุงเทพฯ ประกอบด้วยเรื่องสั้นดังต่อไปนี้ คือ แม่หม้าย-
กรุงเทพฯ ครูแม่หม้าย คลื่นเจ้าพระยา หลงกรุง ดวงตากกรุงเทพฯ นักเขียนบ้านนอก
ความสำเร็จของชีวิค ภัคตาการมือค้วน เงิน เมืองคนคู้ นักเลงกระดานคำ ความรัก-
ครั้งสุคท้าย

12. ครูใหญ่แก่ ๆ ประกอบด้วยเรื่องสั้นดังต่อไปนี้ คือ คลื่นลูกเก่าที่
หัวหิน อาชีพใหม่ ความหมายที่เปลี่ยนไป เมียเลี้ยง ครูใหญ่แก่ ๆ (ผู้หญิง) ปริญา-
ไมสุคท้าย โรงแรมรู่ท้อ ครูใหญ่แก่ ๆ (ชาย) ขบวนการตรวจงาน ครูชั้นโทแก่ ๆ
ไอ้ควายเหล็ก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.2 เนื้อหาของวรรณกรรม

เนื้อหาของวรรณกรรม หมายถึงส่วนที่ประกอบกันขึ้นเป็นเนื้อเรื่องของนวนิยายและเรื่องสั้น ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์ให้เห็นส่วนต่าง ๆ ของวรรณกรรมตามลำดับดังต่อไปนี้

2.2.1 โครงเรื่อง และเนื้อเรื่อง

2.2.2 แก่นเรื่อง

2.2.3 ตัวละคร

2.2.4 ฉาก

ในการศึกษาโครงเรื่องและเนื้อเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร ฉาก ดังต่อไปนี้ นั้น ผู้วิจัยศึกษาส่วนต่าง ๆ แล้วเห็นว่าควรศึกษาส่วนต่าง ๆ พร้อมกันทั้งนวนิยายและเรื่องสั้น เพราะทุกส่วนของนวนิยายและเรื่องสั้นตั้งแต่โครงเรื่องและเนื้อเรื่องไปจนถึงการใช้ภาษา มีความคล้ายคลึงกัน ซึ่งจะแยกอธิบายให้เห็นจริง ในส่วนที่มีรายละเอียดที่แตกต่างกันไปบ้างนั้น ผู้วิจัยจะได้แยกให้เห็นเป็นส่วน ๆ ไป

2.2.1 โครงเรื่องและเนื้อเรื่อง

โครงเรื่อง คือการกำหนดเรื่องราวของนวนิยายและเรื่องสั้นว่าควรจะมีการดำเนินเรื่องอย่างไร มีการสร้างปัญหาความขัดแย้งและการคลี่คลายปัญหาไปสู่จุดจบอย่างไร เมื่อกำหนดโครงเรื่องแล้วก็ผูกเป็นเรื่องโดยนำเนื้อเรื่องและรายละเอียดต่าง ๆ มาเรียบเรียง เป็นต้นว่า ตัวละคร ฉาก และบทสนทนา เพิ่มกลวิธีการแต่งเฉพาะตัวที่อาจทำให้เรื่องสนุกสนานน่าติดตาม มุ่งความบันเทิงอย่างเต็มที่ หรือจะขึ้นนำความคิดให้ผู้อ่าน ทั้งนี้แล้วแต่ความคิด หัตถศิลป์ ประสบการณ์ และแนวการเขียนของผู้ประพันธ์

ในการวิเคราะห์งานเขียนของนิมิตร ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์โครงเรื่องและเนื้อเรื่องไปพร้อม ๆ กัน เพราะ 2 ส่วนนี้เป็นสิ่งที่เชื่อมอานวยต่อกันจะขาดอย่างหนึ่งอย่างใดไม่ได้

จากการศึกษาโครงเรื่องของนวนิยายและเรื่องสั้นของ นิมิตร ภูมิถาวร จะเห็นได้ว่าเป็นแนวชีวิตชนบททั้งสิ้น แต่เมื่อวิเคราะห์อย่างละเอียดแล้วสามารถ จำแนกออกได้อีกเป็นลักษณะย่อย ๆ ได้ 6 ลักษณะ คือ

1. เรื่องกรรมชนะอกรรม
2. เรื่องความรักของหนุ่มสาวชนบท
3. เรื่องการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของชาวกลีกร
4. เรื่องการเมืองในชนบท
5. เรื่องการแสดงทัศนะส่วนตัวเกี่ยวกับสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของเมืองและชนบท
6. เรื่องการต่อสู้โลกโฉน

1. เรื่องกรรมชนะอกรรม โครงเรื่องกรรมชนะอกรรมนี้ มีแนวคิด สอดคล้องกับหลักกรรมทางพุทธศาสนาที่ว่า ค้ำย ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และการทำความดี จะสามารถเอาชนะทุกสิ่งทุกอย่างได้ นิมิตร ภูมิถาวร ผู้โครงเรื่องในแนวนี้อย่างง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน โดยให้ตัวละครเอกฝ่ายชายเป็นคนที่มุ่งมั่นในอุดมคติการทำงาน ต้องเผชิญปัญหา กับฝ่ายตรงข้ามที่เอารัดเอาเปรียบ มุ่งผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม ปัญหาที่ เกิดขึ้นมักจะมาจากความชั่วของผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น ผู้บริหารการศึกษา ผู้ร่วมงาน ข้าราชการฝ่ายปกครองระดับสูงที่มีอำนาจในท้องถิ่น และกลุ่มอันธพาล แม้จะมีอุปสรรค มากมายอย่างไร ตัวเอกก็สามารถยืนหยัดต่อสู้ปัญหาต่าง ๆ ได้โดยไม่ย่อท้อ ค้ำยกำลัง ใจและความอดทน โดยมีตัวละครเอกฝ่ายหญิงซึ่งเป็นครูร่วมโรงเรียนเดียวกันมีอุดมการณ์ เดียวกันคอยให้กำลังใจ ถ้าหากตัวละครเอกฝ่ายหญิงมิได้เป็นครู ก็อาจจะเป็นลูกสาว ฝ่ายตรงข้ามกับตัวละครเอกฝ่ายชาย แต่ด้วยอุดมคติของตัวละครเอกฝ่ายชายรวมทั้ง การตั้งมั่นอยู่ในความดี ก็ทำให้สามารถเอาชนะทุกสิ่งทุกอย่างได้ ทั้งเรื่องความรัก และความสำเร็จในหน้าที่การงาน

แม้ว่าบางเรื่องจะจบลงด้วยโศกนาฏกรรม คือการตายของตัวละครเอกฝ่าย ชาย แต่ก็สามารถเอาชนะใจผู้อ่านได้อย่างงดงาม ดังเช่นการตายของครูชมใน เรื่อง เทียบฝันซอเล็ก นอกจากการต่อสู้ชีวิตด้วยอุดมคติแล้ว นิมิตรยังใช้สื่ออื่น ๆ ที่ทำให้ ตัวละครประสบความสำเร็จในชีวิต นั่นคือ หลักกรรมในศาสนาพุทธ และคนตรี

เป็นเครื่องชี้แนวทางชีวิตอีกด้วย ดังเช่นในเรื่องสายลมเสียงขอ ของนิมิตร ภูมิดาว

โครงเรื่องแนวธรรมชาติธรรมชาตินี้ เป็นลักษณะที่เด่นที่สุดในบรรดาโครงเรื่องแนวอื่น ๆ ทั้งหมด เพราะผู้แต่งสามารถผสมกลมกลืน นำเอาลักษณะสมจริงคือการสะท้อนสภาพสังคมและชีวิตชนบทและลักษณะพาฝันคือการมุ่งความบันเทิงมาผูกเข้าโครงเรื่องได้อย่างเหมาะสม เป็นผลให้เรื่องมีความน่าอ่าน ไม่จืดชืด อาจกล่าวได้ว่าในกลุ่มนักประพันธ์แนวชีวิตชนบท นิมิตรเป็นนักเขียนคนหนึ่งที่สามารถสร้างเรื่องให้ครบเป็นวีรบุรุษ ผู้ชนะใจประชาชน และหญิงที่ตนรัก ซึ่งในลักษณะนี้แม้จะมีแนวพาฝันบ้าง แต่นิมิตรก็ใช้ความสมจริงอื่น ๆ เข้ามาประกอบ คือการสร้างฉาก ตัวละคร แก่นเรื่อง ทำให้โครงเรื่องแนวนี้มีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

นวนิยายที่มีโครงเรื่องแนวนี้เช่น แด่คุณครูช่วยคนแก่ นรกในโรงเรียน โรงเรียนนักเลง แด่เรือจ้างช่วยแจวหัก เขี้ยวผุ่นขอลัก แผ่นดินชายคง สายลมเสียงขอ กำนันโพธิ์ เขิงชาย

เรื่องสั้นที่มีโครงเรื่องแนวนี้เช่น นักเลงกระดานคำ ปรัชญาในนาข้าว ไม้เรียวอันลึกลับ ไม้เรียวเขียวเหวย พระเอกหน้าใหม่

2. เรื่องความรักบริสุทธิ์ของหนุ่มสาวชนบท โครงเรื่องแนวนี้มีเนื้อหาและเรื่องราวกล่าวถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชนบท โดยแทรกเรื่องราวความรักของหนุ่มสาวที่เป็นคนในชนบท พบอุปสรรคเรื่องฐานะทางสังคมที่ไม่เท่าเทียมกันบ้าง เรื่องฐานะทางการเงินบ้าง แต่ตัวเอกก็สามารถฟันฝ่าอุปสรรคได้ และเรื่องก็จบลงอย่างมีความสุข จุดเด่นของเรื่องแนวนี้คือแก่ การสะท้อนสภาพชีวิตที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน มีปัญหาความขัดแย้งที่ไม่ลึกซึ้งหรือยุ่งยาก ปัญหาที่เกิดขึ้นมักได้แก่การถูกอันธพาลท้องถิ่นรบกวน หรือมีหนุ่มในท้องถิ่นเดียวกันมาหมายปองนางเอกที่พระเอกรักอยู่ มีการถกเถียงกันบ้างแต่ก็ไม่รุนแรงนัก ด้วยความรักของพระเอกทำให้ชนะทุกสิ่งทุกอย่างในที่สุด แนวเรื่องประเภทนี้จัดเป็นเรื่องสะท้อนความคิดความงามของชนบทไทย นับตั้งแต่การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ การยึดมั่นศรัทธาในพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังสะท้อนปัญหาจุดบอดของสังคมชนบทด้วย เช่นการขาดโอกาสทางการศึกษา การเอาโรคเอาเปรียบของพ่อค้าคนกลาง ระบบเจ้านาย การประจบสอพลอ ลักษณะดังกล่าวนี้เพียงแสดงสภาพให้เห็นเพียงกลาง ๆ ไม่ชัดเจนถึงโครงเรื่องการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของ

ชาวกลีกร

นวนิยายที่มีโครงเรื่องแนวนี้ เช่น ลูกสามล้อ หนุ่มชานา สาวชาวไร่
หอมกลิ่นดอกก้อ เสน่ห์ชานา

เรื่องสั้นที่มีโครงเรื่องแนวนี้ เช่น ช่องว่างระหว่างกอโสน ผนหยกสุกท้าย
ไม่มีเสียงเพลง คนกับควาย สีสรักในโรงนา

3. เรื่องการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของชาวกลีกร โครงเรื่องแนวนี้มี
เรื่องราวกล่าวถึงชีวิตของชาวนาชาวไร่ที่ส่วนใหญ่ไว้การศึกษา ชื่อและคำขวัญชีวิตอยู่
ในกรอบของประเทศไทย นิมิตร ภูมิदार ถูกโครงเรื่องให้ตัวเอกพบปัญหาที่เกิดขึ้น
ในชนบทหลายด้าน เช่น ปัญหาปากท้อง ปัญหาความยากจน ปัญหาเกี่ยวกับระบบราชการ
ที่ตัวบุคคลซึ่งใช้อำนาจหน้าที่เป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตน รวมทั้งนายทุน
ซึ่งมักจะเอาเปรียบ กดขี่ ชูครีต โดยที่ตัวเอกเองก็จำนนเพราะความเชื่อ ไม่รู้เท่าทัน
เพราะถูกกำหนดให้อยู่ในระบบสังคมที่ถือกันว่า ชำราชากรคือเจ้านาย เรื่องแนวนี้มี
ความสมจริง และชี้ให้เห็นความอยุติธรรม และความไร้โอกาสของคนชนบทอย่าง
ชัดเจน ซึ่งคอนจบผู้เขียนทิ้งท้ายให้เห็นว่าปัญหาอย่างนี้ก็จะเกิดขึ้นอีกต่อไปอย่างไม่
ที่สิ้นสุด นวนิยายที่มีโครงเรื่องแนวนี้ เช่น สร้อยทอง กัดพันสู คนเผ่าด่าน เรื่องสั้น
ที่มีโครงเรื่องแนวนี้ เช่น ทองนาวิโยค

4. เรื่องการเมืองในชนบท เรื่องประเภทนี้ได้รับผลกระทบโดยตรง
จากการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และความคิดความเชื่อทางการเมืองของผู้เขียน
ในช่วงหลัง 14 ตุลาคม 2516 นิมิตรได้เขียนเรื่องแนวที่แสดงให้เห็นความคิดทาง
การเมืองของเขาว่าเขายืนอยู่ในจุดใด คือเขาได้เขียนเรื่องว่านางเอกถูกลักพาตัว
ไปโดยฝ่ายคอมมิวนิสต์ เพื่อให้ไปสอนและฝึกเด็กในค่าย พระเอกเป็นหัวหน้านักศึกษา
ของค่ายอาสาพัฒนา เป็นตัวแทนของครูนิมิตรที่มีแนวความคิดไปทางขวา มีการผจญภัย
เพื่อหลบหนีฝ่ายตรงข้าม จบลงด้วยการคลี่คลายปัญหาโดยตัวละคร เอกได้รับการช่วย-
เหลือจากอันตราย

โครงเรื่องแนวนี้เป็นโครงเรื่องที่ถูกขึ้นจากเหตุการณ์ทางการเมืองของ
ประเทศกับทัศนคติส่วนตัวของผู้แต่งซึ่งมีความคิดในแนวอนุรักษนิยม การกำหนดให้
คอมมิวนิสต์เป็นฝ่ายชั่ว จึงนับเป็นการถูกเรื่องโดยไม่คำนึงเหตุผลอื่นใดประกอบอีก

โครงเรื่องลักษณะนี้จึงมีแนวทางการผูกเรื่องที่ค่อนข้างอ่อนค้ำยเหตุผล เช่นฝ่ายผู้ร้าย นอกจากจะชั่วหมดทุกด้านทั้งลักษณะนิสัยและรูปร่างหน้าตาแล้ว ยังประกอบกรรมชั่ว และได้รับผลร้ายประสพความทายนะในคอนจบ

นอกจากนี้ ผลกระทบทางด้านการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เช่น ในยุค เงินผัน นิมิตรก็เขียนนวนิยายเรื่องกระทรวงคลังกลางนา ที่เขากล่าวถึงสภาพการณ์ ยุคเงินผันในชนบทเพื่อจัดเป็นโครงการ เพื่อช่วยประชาชนให้มีความทำในฤดูแล้ง ใน การทำงานมีการตั้งคณะปฏิบัติงานประกอบด้วยกรรมการ 5 คน คือ กำนัน แพทย์-ประจำตำบล ผู้ใหญ่บ้านและผู้ทรงคุณวุฒิ 2 คน เพื่อจะแสดงให้เห็นปัญหาและอุปสรรค ในการจัดทำโครงการเงินผัน ซึ่งในทางปฏิบัติเต็มไปด้วยความขัดแย้ง ผลประโยชน์ การเอาใจเอาเปรียบกัน การคดโกง การเข้าใจผิด และการต่อสู้กับภาวะทาง ชรรมชาติ ผลคือกรรมการจัดทำโครงการนี้ต้องประสพความล้มเหลว ในแง่การสร้าง คุณภาพของงานที่เกิดจากการขาดประสพการณ์ในการดำเนินงานลักษณะนี้ รวมทั้งขาด ผู้แนะแนวทาง ทำให้งานที่ได้แม้จะสำเร็จ เป็นรูปร่าง แต่ก็ไม่มีประสิทธิภาพในการ ใช้งาน โครงเรื่องนี้เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง โดยผู้เขียนใช้ประสพการณ์ตรงของตน ที่ได้ประสพเหตุการณ์เกี่ยวกับเงินผันสะท้อนให้ผู้อ่านเห็นภาพที่เกิดขึ้นจริง ๆ ในชนบท ทั่วไกล

นวนิยายที่มีโครงเรื่องแนวนี้ เช่น ปล้นครูสาว กระทรวงคลังกลางนา เรื่องสั้นไม่พบโครงเรื่องในแนวนี้

5. เรื่องการแสดงทัศนะส่วนตัวเกี่ยวกับสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ของเมืองและชนบท โครงเรื่องประเภทนี้ดูเหมือนไม่มีการผูกเรื่องแต่จะเป็นการแสดง ทัศนะของผู้แต่งว่าเขามีความเห็นต่อสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ของกรุงเทพฯ เมืองหลวงอย่างไร ส่วนมากจะเปรียบเทียบกับสภาพในชนบท เช่น เปรียบเทียบ ความสุขสบายในชนบทกับความทุกข์ ความวุ่นวาย ความยากแค้นในกรุงเทพฯ หรืออาจ เป็นการเสนอสภาพเมืองกรุงเทพฯ ความสุขสำราญสามารถหาซื้อได้ เช่นความสุขจากเหล่า ผู้หญิง การเที่ยวเตร่ยามค่ำคืน ซึ่งแท้จริงแล้วก็มีใช้ความสุขอันแท้จริง

นวนิยายที่มีโครงเรื่องแนวนี้ เช่น คนเผาถ่าน

เรื่องสั้นที่มีโครงเรื่องแนวนี้เช่น คลื่นเจ้าพระยา หลวงกรุง ดวงตากกรุงเทพฯ ภัททาการมือควน แม่ม่ายกรุงเทพฯ กระสุนแห่งเกียรติยศ นักเขียนบ้านนอก ปรัญญาบน-นาข้าว คนกับคลอง คำสอน บนทางสายเปลี่ยว ศาลเพียงตา เมืองคนดู

6. เรื่องการต่อสู้โลดโผน ลักษณะโครงเรื่องถาวรต่อสู้โลดโผนนี้ มีจุดประสงค์จะให้ผู้อ่านสนุก เพื่อมุ่งความบันเทิงมากกว่าที่จะแสดงแง่คิดหรือปรัชญาชีวิตที่มีประโยชน์ต่อผู้อ่าน ตัวละครเอกฝ่ายชายจะเป็นนักสู้ที่มีลักษณะที่น่านิยมในทุก ๆ ด้าน มีเหตุผลเชิงเหตุผลที่จะต้องร่วมมือต่อสู้อิทธิพลชั่วร่วมกับตัวละครเอกฝ่ายหญิง ในชีวิตการต่อสู้ต้องประสบกับความชั่วที่เป็นอิทธิพลในค่านามธรรมและรูปธรรม นามธรรมคือการคิดร้ายจากคู่ต่อสู้ รูปธรรมคือการต่อสู้ฆ่าฟันโดยมิได้มีกฎหมายเข้าไปยุ่งเกี่ยว แต่ในที่สุดตัวเอกฝ่ายชายก็ประสบชัยชนะทุกด้านทั้งความรัก และการประกอบอาชีพ

นวนิยายที่มีโครงเรื่องในแนวนี้ได้แก่ ชองเซาชาต ปันคัมในคงคิบ นักเลงบ้านไร่ ลักษณะโครงเรื่องแบบนี้ผู้วิจัยไม่พบในเรื่องสั้น

โครงเรื่องทั้ง 6 ลักษณะที่กล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นได้ว่ามี 5 แนวที่มีความสมจริงเป็นไปได้คือ เรื่องกรรมชนะกรรม เรื่องความรักของหนุ่มสาวชนบท เรื่องการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของชาวบ้านชาวไร่ เรื่องการเมืองในชนบท และเรื่องแสดงทัศนะเกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจ สังคมของเมืองกรุงและชนบท ทั้ง 5 แนวนี้แม้จะมีเหตุผลเชิงเหตุผลเกิดขึ้นในเรื่องแต่ก็เป็นส่วนน้อย สำหรับโครงเรื่องในแนวที่ 6 คือ เรื่องการต่อสู้โลดโผน ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าเต็มไปด้วยเหตุผลเชิงเหตุผลที่เกิดขึ้นอย่างไม่น่าจะเป็นไปได้ เช่นตัวละครเอกฝ่ายชายในเรื่อง มักจะรอดพ้นอันตรายทุกอย่างตั้งแต่ต้นจนจบ มีเสน่ห์น่าหลงใหล สร้างความประทับใจให้สตรีในทุกแห่ง แม้จะถูกยั่วยวนลัทธิเพียงใด ตัวละครเอกฝ่ายชายก็เพียงแต่เห็นว่าเป็นทางผ่าน เพราะมีรักเดียว การผูกโครงเรื่องลักษณะนี้จึงเป็นไปเพื่อมุ่งความบันเทิงแต่เพียงอย่างเดียว อันมีลักษณะเดียวกันกับของศิลปะ ทำอัฐ, เสนีย์ มุขปะเกษ, ศักดิ์ สุริยา, และก้องหล้า สุรไกร จำนวนนิยายที่ใช้โครงเรื่องประเภทนี้มีเพียง 3 เรื่องเท่านั้น นับเป็นจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับในแนวอื่น ๆ

2.2.2 แก่นเรื่อง หรือแนวคิดหรือสารัตถะนี้ กุหลาบ มัลลิกะมาส สรุปความไว้เกี่ยวกับแก่นเรื่องหรือแนวคิดหรือสารัตถะไว้ว่า

สารัตถะของวรรณคดี ก็คือลักษณะอันเป็นวิสัยธรรมดา ธรรมชาติของโลกและมนุษย์ที่ผู้แต่งมองเห็น และมุ่งหมายจะแสดงลักษณะนั้นออกมาให้ปรากฏแก่ผู้อ่าน สารัตถะของเรื่องจึงเป็นสาร ที่ผู้แต่งสื่อมายังผู้อ่าน แสดงให้เขาใจว่าวิถีทางแห่งโลกเรานี้ หรือมนุษย์เราเป็นเช่นนี้แหละ¹

ผู้วิจัยเห็นว่าแก่นเรื่องก็คือ สิ่งที่ผู้เขียนต้องการจะให้ผู้อ่านทราบ เพื่อแสดงว่าเรื่องราวที่ผูกเป็นโครงเรื่องของนวนิยายนั้นมีแนวคิดใหญ่ ๆ อะไรบ้าง การศึกษานวนิยายและเรื่องสั้นจำเป็นต่อการศึกษาแนวคิดหรือแก่นเรื่องด้วย เพื่อจะได้ทราบลักษณะของนวนิยายและเรื่องสั้นในแง่เกี่ยวกับคุณค่าของงานเขียนทางหนึ่ง

ดังนั้นแก่นเรื่องจึงนับเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในการศึกษาเรื่องสั้นและนวนิยายเป็นอย่างยิ่ง แก่นเรื่องในนวนิยายและเรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิदार แบ่งออกได้เป็น 8 ลักษณะดังนี้ คือ

1. การศึกษาในเมืองและชนบทมีความไม่เท่าเทียมกัน
2. การใช้ตำแหน่งหน้าที่ทางราชการ เป็นเครื่องมือเอาเปรียบประชาชน
3. ความรักเป็นสิ่งคั่งงาม มีค่าบริสุทธิ์สะอาดและควรจะอยู่ในกรอบประเพณี
4. การประกอบอาชีพสุจริตยอมนำมาซึ่งความสุขและความภูมิใจ
5. การศรัทธาและยึดมั่นในหลักธรรมช่วยแก้ปัญหาชีวิตได้
6. แนวความคิดทางการเมืองของคนชนบทมีความขัดแย้งกัน
7. พ้อคาคนกลางเอาใจเอาเปรียบประชาชน
8. การมองโลกในแง่ดีช่วยให้ชีวิตมีความสุข

แนวเรื่องทั้ง 8 แนวนี้ นิมิตรได้ส่งสารให้ผู้อ่านผ่านทางนวนิยายและเรื่องสั้น ซึ่งที่ผู้วิจัยจะได้นำมาชี้ให้เห็นจริงดังนี้

1. การศึกษาในเมืองและชนบทมีความไม่เท่าเทียมกัน

นิมิตรใช้แก่นเรื่องประเภทนี้ในนวนิยายและเรื่องสั้นที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับครูและนักเรียนในชนบท โดยเสนอความคิดของผู้เขียนเกี่ยวกับการศึกษาในชนบท

¹กุหลาบ มลลิกะมาส, อาจารย์ของเรา (ที่ระลึกในโอกาสเกษียณอายุราชการ ศาสตราจารย์กุหลาบ มลลิกะมาส).

ส่วนใหญ่ว่ายังล่าช้าและไม่สำเร็จสมดังที่หลักสูตรกำหนดด้วยอุปสรรคนานัปการ เช่น การขาดแคลนอาคารสถานที่ ความยากจน ความล่าช้าของการคมนาคม การขาดอุดมคติของบุคลากรทางการศึกษาในชนบท ค่านิยมที่ต่ำเรี่ยไรเพื่อรับราชการและการขัดแย้งในการทำงานของข้าราชการครู

นวนิยายที่เสนอแก่นเรื่องนี้ได้แก่ แคคคุณครูด้วยคมแฝก แคเรื่อจางด้วยแจวหัก เหยียบฝุ่นซอเล็ก ปล้นครูสาว โรงเรียนนักเลง นรกในโรงเรียน

เรื่องสั้นที่เสนอแก่นเรื่องนี้ ได้แก่ ไม่เรียวยอันสุดท้าย เด็กเอ๋ยเกลียดครูใหม่ ทบวงประชาบาล ไม่เรียวยเจียวเหวย ครูใหญ่บ้านนอก ปรัญญาในนาข้าว เสียงปรบมือให้ความจน นักเลงกระดานดำ

2. การใช้ตำแหน่งหน้าที่ทางราชการเป็นเครื่องมือเอาเปรียบประชาชน

นวนิยายและเรื่องสั้นของนิมิตรนั้น นอกจากจะมีแก่นเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาแล้ว เรื่องเกี่ยวกับการวางตนเหนือประชาชนของข้าราชการก็เป็นแก่นเรื่องที่เด่นอีกอย่างหนึ่งในงานเขียนของนิมิตร การที่ข้าราชการใช้อำนาจหน้าที่ทางราชการเป็นเครื่องมือเอาเปรียบประชาชนนั้น แสดงให้เห็นสภาพของข้าราชการและระบบราชการที่ยังมีช่องว่างอยู่มากต่อประชาชน นับตั้งแต่การที่ข้าราชการคิดสำคัญที่ว่าตัวเป็นนายของประชาชน โดยเฉพาะชาวนา ชาวไร่ และกรรมกร การใช้ตำแหน่งหน้าที่เอาเปรียบประชาชน การกินสินบน การฉ้อราษฎร์บังหลวง การไม่บริการประชาชนตามหน้าที่ แนวคิดนี้นิมิตรต้องการชี้จุดบอดของสังคมไทย โดยเฉพาะสังคมในชนบทที่ข้าราชการฝ่ายปกครองทำตัวเป็นชนชั้นระดับเจ้านาย

เรื่องราวของข้าราชการที่นิมิตรมักจะแสดงให้เห็น เป็นแก่นเรื่องที่ผู้เขียนต้องการสะท้อนให้ผู้อ่านทราบข้อเสียของข้าราชการส่วนท้องถิ่น ที่นอกจากจะเอาตัวเอาเปรียบประชาชนแล้วยังมีวสันตพรานารี ทำตัวเป็นนักเลง ใช้อิทธิพลเถื่อน เช่น ฉูดฉูดหญิงที่คนพอใจ การทำคนเลื่อมเสียของข้าราชการเหล่านี้ ส่วนหนึ่งมาจากการประจบสอพลอของลูกน้องและการเอาใจจนเกินขอบเขตของผู้ที่ถือการผลประโยชน์ด้วย

นวนิยายที่เสนอแก่นเรื่องนี้ได้แก่ สร้อยทอง กัดพันสูลู่ โรงเรียนนักเลง

เรื่องสั้นที่เสนอแก่นเรื่องนี้ได้แก่ ประชาธิปไตย 5 เกวียน เกวียนขรา

ทองคำวิบโยค คำสั่ง

3. ความรักเป็นสิ่งดีงาม มีความบริสุทธิ์สะอาด และควรจะอยู่ในกรอบประเพณี

นวนิยายและเรื่องสั้นของนิมิตร ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความรักของหนุ่มสาว ชนบท นิมิตรได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับความรักว่าเป็นสิ่งดีงาม เป็นความดีความงาม ทำให้โลกน่าอยู่ เขาแยกความรักกับความใคร่ออกจากกัน หากจะรักก็ควรคิดถึงแต่เพียงความบริสุทธิ์ของผู้หญิง เพราะผู้หญิงอาจมีเหตุสุดวิสัยที่ทำให้ไม่สามารถรักษาความบริสุทธิ์ไว้ได้ ความรักของหญิงและชายจึงเป็นเรื่องของความบริสุทธิ์ของจิตใจที่มีต่อกัน แต่ทั้งนี้ทั้งหญิงและชายก็ควรรักษาชนมประเพณีของไทยไว้นั้นคือ เมื่อรักแล้วต้องมีการสู่ขอ หมั้นหมายและแต่งงานในที่สุก

นวนิยายที่เสนอแก่นเรื่องนี้ได้แก่ หอมกลิ่นคอถ่อ สาวชาวไร่ หนุ่มชานา พ้อพวงมาลัย (สายลมเสียงซอ) เสน่ห์บานา ลูกสามล้อ

เรื่องสั้นที่เสนอแก่นเรื่องนี้ได้แก่ ฝนหยกสุดท้าย รอยเปื้อนของครูสาว

4. การประกอบอาชีพสุจริตย่อมนำมาซึ่งความสุขและความภูมิใจ

ในเรื่องเกี่ยวกับการทำมาหากินของชาวชนบท นิมิตรมักแสดงแนวคิดที่ว่า อาชีพสุจริตทุกอาชีพ หากปฏิบัติอย่างขยันขันแข็ง ไม่ว่าสังคมจะพากันเหยียดหยามอย่างไรก็ตามก็ไม่ควรย่อท้อ เพราะอาชีพที่สุจริตที่เราตั้งใจทำให้ดีที่สุดย่อมนำมาซึ่งความสุข และความภูมิใจมาให้ นวนิยายและเรื่องสั้นของนิมิตร จึงปรากฏว่าตัวละครเอกเป็นกรรมกร ชาวไร่ ชาวนา คนถีบสามล้อ และครูประจำศาล ไม่ปรากฏว่าตัวละครเอกเป็นชนชั้นสูง คนมั่งมี หรือมีการศึกษาสูงแก่อย่างใด สิ่งเหล่านี้ย่อมแสดงให้เห็นว่าบุคคลไม่ว่าจะประกอบอาชีพอะไรก็สามารถประสบความสำเร็จในชีวิตได้ เช่นในนวนิยายเรื่องลูกสามล้อ พ้อถีบสามล้อส่งลูกเรียนจนจบวิทยาลัยครู ในเรื่องหนุ่มชานาแสดงให้เห็นชีวิตที่มีสุขและประสบความสำเร็จของชาวนาผู้ขยันขันแข็ง สาวชาวไร่แสดงแก่นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตที่มีสุขของชาวสวนชาวไร่ คือความสงบสุขที่เรียบง่าย สายลม-เสียงซอแสดงให้เห็นชีวิตที่มุ่งมั่นในอุดมการของครูประจำศาลที่มีความสุขอยู่กับการอุทิศตนและเสียสละเพื่อเยาวชนของชาติ ผลตอบแทนของครูมิได้อยู่ที่เงินค่าตอบแทน แต่อยู่ที่ความสุขใจที่เห็นศิษย์เจริญก้าวหน้า

นวนิยายที่เสนอแก่นเรื่องนี้เช่น ลูกสามล้อ หม่อมชานา สาวชาวไร่ สายลม-เสียงขอ

เรื่องสั้นที่เสนอแก่นเรื่องนี้ได้แก่ เรื่องสั้นชนบท แก่นเรื่องนี้ปลุกฝังให้คนไทยรักถิ่น ไม่ย่อท้อกับความเหนื่อยยาก และพยายามหาความสุขเองตามอัธยาศัย

5. การศรัทธาและยึดมั่นในหลักธรรมช่วยแก้ปัญหาชีวิตได้

นิมิตร เป็นนักเขียนที่มีความศรัทธาและยึดมั่นในหลักธรรมของพุทธศาสนา เป็นอย่างยิ่ง พิธีกรรม หลักธรรมและพระสงฆ์จึงเข้ามามีบทบาทในนวนิยายและเรื่องสั้น สิ่งเหล่านี้จะช่วยคลี่คลายปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ช่วยให้ชีวิตตัวละครประสบความสำเร็จและความสุขและความสำเร็จ

นวนิยายที่นิมิตรแสดงแก่นเรื่องเกี่ยวกับหลักธรรมช่วยแก้ปัญหาชีวิตได้เช่น สาวชาวไร่ เชิดและเกินรักผู้หญิงคนเดียวกัน เกินคิดร้ายกับเชิดถึงกับคิดฆ่ากัน เชิดโกรธแค้นมาก แต่แล้วหลักธรรมทางศาสนาก็เข้ามาช่วยคลี่คลายปัญหา โดยลุงแก้วผู้ใหญ่ในหมู่บ้านพาเชิดไปหาพระ เชิดระงับความโกรธได้ด้วยคำสอนของพระที่ว่า

คนคือพระเลี้ยงนงลูกเอ๋ย คนก่อกรรมทำชั่วไม่เจริญหรืออก กรรมมันตามสนอง อดไปสร้างเวรสร้างกรรมเลย หมั่นทำความดีเขาไวเกิด กลางคืนกอนนอนก็ สวดมนต์ไหว้พระแผ่เมตตาไปให้มันค่อย ใจเราก็สบาย ปลอดภัยไปรง ไม่เรารอน บายปออยู่ในใจนะหลาน¹

เพียงคำสอนของหลวงพ่อก็ เชิดซึ่งเป็นคนมีพื้นฐานจิตใจดีอยู่แล้วก็ให้อภัย ฝ่ายตรงข้ามในที่สุด ดังที่นิมิตรบรรยายว่า

เชิดรู้สึกเหมือนหัวใจพองโต ขุนลุกตั้งชันสั่นไปทั้งตัว เกิดความเชื่อมั่นในบุญคุณของหลวงพ่อดีใจเบิกบานขึ้นอย่างประหลาด เพียงลมปากของหลวงพ่อก็เป่าบนหัวเบา ๆ เย็นวูบวาบไปทั้งตัว รู้สึกในชั่วคืนนั้น เขาจะตั้งหน้าทำกิน หนีความยากจนใหญ่ทางไกลด้วยความมานะอดทน บุกป่าให้เป็นไรชาวโทศ พริก ถั่ว งา ทำกระท่อมให้ใหญ่โตขึ้น เขาไม่ต้องเป็นนักโทษมาคน ไม่เป็นไอ้ขี้คุก²

¹นิมิตร ภูมิถาวร, สาวชาวไร่ (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, 2518), หน้า 87.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 89.

นอกจากนี้ยังพบว่านวนิยายเรื่องสายลมเสียงขอกก็มีแก่นเรื่องเกี่ยวกับศาสนา เช่นกัน แนวคิดที่แสดงในสายลมเสียงขอกชัดเจนมาก ในแง่ต้องการเสนอว่า ศาสนา คนตรี และธรรมชาติจะเป็นสิ่งที่ช่วยกล่อมเกลาคจิตใจของคนในยุคนี้ให้คลายความ หยาบกระด้างที่เกิดขึ้นจากสภาวะแวดล้อมทางความเจริญของวัตถุ และการบีบรัดตัวของสภาวะทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน

ส่วนเรื่องสั้นที่มีแก่นเรื่องชัดเจนเกี่ยวกับศาสนาได้แก่ บ้านหลังสุดท้าย นิมิตรได้แสดงแง่คิดของ "อนิจจัง" ไว้อย่างชัดเจน โดยให้คากลินส์ไปห่อ เป็นตัวแทน ของเขาในการที่จะแสดงความคิดที่เป็นสัจธรรมว่า คนที่มีความแตกต่างทางฐานะ ความเป็นอยู่ มีการแบ่งชั้นวรรณะกันมากน้อยเพียงใด แต่ก็มีวันหนึ่งที่ทุกคนสิ้นชีวิตลง และถูกนำเขาเตาเผาในเมรุ ดังคำพูดของคากลินส์ที่ว่า "เดี๋ยวนี้เรามีเมรุใหม่สวยยิ่ง กว่าวัดไหน ๆ คนจน คนมี เศรษฐี ผู้ที่ชั่วครอก ก็เข้าไปนอนในที่เดียวกันหมด"¹

เรื่องสั้นที่เสนอแก่นเรื่องนี้ เช่น บ้านหลังสุดท้าย ไปฟังเทศน์เสียบ้างก็ นวนิยายที่เสนอแก่นเรื่อง เช่น สายลมเสียงขอ สาวชาวไร่

6. แนวความคิดทางการเมืองของคนชนบทที่มีความขัดแย้งกัน

แก่นเรื่องในเรื่องแนวความคิดทางการเมืองของคนชนบทที่มีความขัดแย้งกันนี้ แบ่งออกได้ 2 ลักษณะ คือ การเมืองในโรงเรียนและการเมืองในหมู่บ้าน

ก. การเมืองในโรงเรียน นิมิตรแสดงแก่นเรื่องในนวนิยายเรื่อง นรกในโรงเรียนว่าครูยังใช้ประชาธิปไตยไม่เป็น ความวุ่นวายทั้งหลายมาจากการที่ ครูไม่ทราบว่าประชาธิปไตยที่แท้จริงคืออะไร

นิมิตร ภูมิถาวร เป็นผู้ที่ศรัทธาในลัทธิประชาธิปไตย แต่มีลักษณะความคิด ก่อนข้างอนุรักษนิยม มักมีความคิดขัดแย้งกับทฤษฎีการศึกษาใหม่ ๆ แต่ก็มีไศว์รุนแรง ที่จะต่อสู้หรือเป็นผู้นำคัดค้านเปลี่ยนแปลง เขาเพียงแต่คิดขัดแย้งเท่านั้น

¹นิมิตร ภูมิถาวร, รวมเรื่องสั้น โลกนี้คือโรงเรียน "บ้านหลังสุดท้าย" (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานอาจันต์ บัญจพรค์, 2522), หน้า 184.

ในเรื่องประชาธิปไตย เขาจะกล่าวถึงประชาธิปไตยในโรงเรียน การปกครองคนในโรงเรียนซึ่งมักเป็นการใช้ประชาธิปไตยไม่เป็น และไม่รู้จักว่าประชาธิปไตยคืออะไร คนส่วนใหญ่มักเข้าใจว่าประชาธิปไตยคือการทำอะไรก็ได้ตามอำเภอใจ ซึ่งมีสิ่งที่ถูก

แนวคิดของนิมิตรที่แสดงให้เห็นในงานเขียนนั้น ไม่นิยมคนที่มีประชาธิปไตย แต่ปาก ในยุคหลัง 14 ตุลาคม 2516 จะมีประชาชนกลุ่มหนึ่งพูดถึงประชาธิปไตยในลักษณะขู่ว่าให้แตกสามัคคีกัน ซึ่งในสภาพความเป็นจริง ไม่มีใครรู้ว่าเป็นการจริงจังหรือไม่ก็ตาม แต่นิมิตรไม่เห็นด้วยกับการเคลื่อนไหวใด ๆ ที่ทำให้เกิดการแตกแยก ทั้ง ๆ ที่ในระบบการเมือง บางครั้งหากประชาชนยอมรับสภาพและเงียบเฉยอยู่ตลอดเวลา ความเคียดแค้นและทุกข์ยากของเราอาจจะไม่ได้รับการแก้ไข และเราจำต้องทนทุกข์อยู่จนตลอดชีวิตก็ได้ สำหรับนิมิตรแล้วไม่นิยมและไม่เห็นด้วยกับความเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ดังใน นรกในโรงเรียน นิมิตรแสดงความคิดเห็นนี้ว่า

คนทำงานเพื่อชาติบ้านเมือง เพื่อสังคม ไม่จำเป็นต้องแหกปากตะโกนปาว ๆ บอกใครว่าขานี้แหละช่วยรักชาติบ้านเมือง เป็นคนมีจุกมีนุ่งจุกยี่นุ เป็นคนมีอุดมการณ์เป็นคนไม่มีช่องว่าง ไม่มีศรัทธา กินแต่น้ำลายจนใสแห้ง โคนแต่พูดแต่ไม่ทำ ประกาศแต่ศรัทธาของคนอื่น แต่ตัวเองพอพูดจบก็นั่งรถราคาแสนเข้าไปเสพสุราอยู่ในเมือง เผาแต่ขู่ว่าให้เกิดความแตกแยก¹

นอกจากนี้ นิมิตร ยังเป็นคนมีแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยที่ถูกต้องว่าต้องอยู่ในกฎเกณฑ์ "ประชาธิปไตยที่ไม่มีกฎเกณฑ์นั้นก็เหมือนประชาธิปไตย ยุ่งกันไปหมดแบบโรงเรียนเราเดี๋ยวนี้แหละครับ"²

เรื่องสั้นที่เสนอแก่นเรื่องนี้เช่น ทวางประชาบาล เด็กเอ๋ยเกลียดครูใหม่นวนิยายที่เสนอแก่นเรื่องนี้ เช่น โรงเรียนนักเลง นรกในโรงเรียน เขียบขุนซอเล็ก คุณครูเจ้าสำราญ กระดานดำกระดานรัก แต่คุณครูช่วยคนแผก

¹นิมิตร ภูมิถาวร, นรกในโรงเรียน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2520), หน้า 52.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 52 - 53.

ข. การเมืองในหมู่บ้าน นอกจากแนวคิดที่เกี่ยวกับการเมืองในโรงเรียนที่ครูให้ประชาธิปไตยกันไม่เป็นแล้ว นิมิตร ยังแสดงแนวคิดเกี่ยวกับการเมืองทั่ว ๆ ไปในชนบทว่า ความวุ่นวายไม่สงบในท้องถิ่นนั้นส่วนหนึ่งมาจากภัยคอมมิวนิสต์ นิมิตรแสดงแนวเรื่องนี้อย่างชัดเจนในนวนิยายเรื่อง ปล้นครูสาว ตัวละครเอกฝ่ายหญิง ถูกลักพามาสอนหนังสือในค่าย ตัวละครเอกฝ่ายชายเป็นนักศึกษาถูกลักพาตัวมารักษาคณในค่าย ผู้ก่อการทั้งหมดคือฝ่ายตรงข้ามที่เป็นคอมมิวนิสต์ ลักษณะดังกล่าวนี้ นิมิตรแสดงให้เห็นว่าภัยทางการเมืองในชนบทหรืออุปสรรคหนึ่ง นั้นคือภัยที่มาจากผู้ที่นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์

สำหรับในเรื่องสั้นนั้น นิมิตรแสดงแก่นเรื่องเกี่ยวกับการเมืองในชนบทไว้ด้วย เช่น เรื่องสั้นเรื่องบ้านไร่-ปลายนา แสดงให้เห็นวิถีการรวบรวมแรงใจแรงกายชาวชนบท ในทางการเมืองวิธีหนึ่งคือการอบรมลูกเสือชาวบ้านเพื่อร่วมกันปกป้องภัยทางการเมือง

แก่นเรื่องเกี่ยวกับการเมืองทั้งนวนิยายและเรื่องสั้นที่ไต่กล่าวไปแล้วนี้ ชี้ให้เห็นสำนักทางการเมืองของผู้เขียนที่ต้องการให้โรงเรียนและชนบทมีการพัฒนาระบบการบริหารแบบประชาธิปไตยให้ดีขึ้น แม้ในหมู่บ้านก็อยากให้ประชาชนเข้าใจการเลือกตั้งอย่างแท้จริง และนอกเหนือจากนี้นิมิตรยังสนับสนุนการรวมกำลังทางการเมืองในระดับท้องถิ่นและลดความขัดแย้งกันของแนวคิดทางการเมืองของคนชนบท

นวนิยายที่เสนอแก่นเรื่องนี้ เช่น ปล้นครูสาว

เรื่องสั้นที่เสนอแก่นเรื่องนี้ เช่น ครูชัยไปเลือกตั้ง บ้านไร่-ปลายนา

7. พ่อค้าคนกลางเอารัดเอาเปรียบประชาชน

แก่นเรื่องเกี่ยวกับการเอารัดเอาเปรียบประชาชนของพ่อค้าคนกลางนั้น มาจากความคิดทางด้านเศรษฐกิจของผู้เขียนที่ว่า ระบบเศรษฐกิจในชนบทส่วนหนึ่งต้องพึ่งพ่อค้าคนกลาง พ่อค้าคนกลางนั้นมีอิทธิพลพอสมควร การซื้อถูก ขายแพง เป็นวิธีการที่ช่วยพอกพูนความร่ำรวยแก่พ่อค้าคนกลาง ซึ่งส่วนมากเป็นชาวจีน อิทธิพลจากการผูกขาดการซื้อขาย พ่อค้าคนกลางจึงมีระดับฐานะหนึ่งในสังคมชนบท นวนิยายเรื่องกักพันผู้ แสดงให้เห็นอิทธิพลของพ่อค้าคนกลางว่า เสียขงสามารถลัดคิวเพื่อรับการรักษาในโรงพยาบาลได้ ทั้ง ๆ ที่บุญปลูกชวานายากจนต้องรอรับการรักษานานหมดเวลา โรงพยาบาลปิดก็ไม่ได้

ตรวจ จนต้องไปนอนศาลาวัด และถูกปล้นเงินจนหมดตัวในที่สุด

นวนิยายเรื่องหนุ่มชวานาก็ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของพ่อค้าคนกลาง เช่นเดียวกัน ดังที่นิมิตรเขียนไว้ในหนังสือว่า

แจกเฮงหาบกระบุงแก๊งไฉไลจากหนอง หมาเห่าเกรียว ทองเสรีจางานทุ่วาน พู่อตี รั่วริงไปไลหมาให้เฮง เฮงเป็นมิตรสนิทกับชาววนูแถบนั้นทุกคน เขาว่ารววย ควยไมคานูและกระบุงหาบ เขียวมีร้านควสองชั้นอยู่หน้าวัด ในหมู่บ้านใหญ่แต่ เขาก็ยังไม่เลิกหาบ ฤดูแดงขายของอยู่กับรานู หน้าฝนของหุนารานูขายไมคอยูติ เพราะชวานาไม่มีเวลาไปซื้อ เฮงเอาของใส่กระบุงหาบเรออกหลุงนา แลถูกชาว ฉานนาใดค้ำกัแพงหนุอย เพราะยังไม่เห็นคนชวาทองเสียงกับนาลม หนาชวาท อกรวงก็ถูกกลงตามสวน เขาคิดคอกเบี้ยทบอยู่ในรูดานันเสรีจ แบบซื้อเงินผอน การแลกเปลี่ยนระหว่างสินค้ากับชวาท ทำให้เขาพเจาคอกใจและคิดมากอยู่หลายวัน¹

นิมิตรแสดงแนวคิดของการเสียเปรียบพ่อค้าคนกลางของชาวชนบท ด้วย ความเป็นห่วงการตกเป็นเหยื่อของระบบเศรษฐกิจ ซึ่งถูกขายแพง ระบบการซื้อที่ไม่ ต้องใช้เงิน ทำให้พ่อค้าสามารถกำหนดราคาสินค้าได้ตามอำเภอใจ ทำให้ชาวนานับวัน แต่จะยากจนลง ในขณะที่พ่อค้าคนกลางร่ำรวยขึ้นจนสามารถสร้างตึกแถวได้

นวนิยายที่แสดงแนวคิดนี้ เช่น กัดพันสู๋ หนุ่มชวานา ส่วนในเรื่องสั้นไม่พบแนวคิดเกี่ยวกับพ่อค้าคนกลางแต่อย่างใด

8. การมองโลกในแง่ดีช่วยให้ชีวิตมีความสุข

แก่นเรื่องเกี่ยวกับการมองโลกในแง่ดีที่พบมากในนวนิยาย และเรื่องสั้นของ นิมิตร ในงานเขียนบางเรื่องแม้จะแสดงให้เห็นความทุกข์ยากก็จริง แต่ความทุกข์ยาก

¹นิมิตร ภูมิถาวร, หนุ่มชวานา (กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2518), หน้า 32.

นั้นก็ได้รับความคลั่งคลาย และพัฒนามาสู่ชีวิตที่ดีกว่า

นวนิยายที่แสดงแนวคิดเกี่ยวกับการมองโลกในแง่ดีเช่นในเรื่องกัณฑ์สู หัวละครเอกคือบุญปลุกกำลังทอดยต่อชีวิต แต่ก็พอมีคนคิดคือเกษรอำเภอลำพูนเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาให้ เท่ากับเสนอแนวคิดที่ว่าโลกยังมีคุณธรรม โอกาสที่ดี ๆ ในชีวิตยังมีอีกมาก ดังเช่นนิมิตรบรรยายว่า "เขาแหงนคิ้วเหมือนจะพูดว่า ฟังคนอย่างจาคล้า ไอ้เนียมมาแล้ว ท่านก็ไม่ล้มส่งคนอย่างประเสริฐมาด้วยหรือก เจ้าอย่าน้อยใจไปเลย"¹

ในเรื่องสั้น นิมิตรได้แสดงให้เห็นว่าคนชนบทนั้นเขามีความสุขของเขาตามอัตภาพ ไม่ต้องการคิดรนเพื่อที่จะให้มีวิถีชีวิตที่ดีกว่า ไม่สนใจว่าใครเขาจะมองสภาพตนเองอย่างไรอย่างไรก็ตาม เขาก็ยังพึงพอใจกับสภาพของเขา ดังในเรื่องสั้นเรื่องช่องว่างระหว่างกอโสณ นิมิตรแสดงให้เห็นถึงในยุคที่มีผู้รักไปลัทธิตรงข้ามออกไปสู่กรรม แต่ชาวบ้านก็ยังไม่รู้สึกเคียดแค้นความที่นักปลุกกรรม

สองหนุ่มกลายเป็นนักพูด อย่างกับมีเครื่องบันทึกเสียงยักอยู่ในปาก เขาปลุกกันพูดโดยไวลุลาย ไอ้มีนักพูดระคัมลูกทุ่งไม่มีโอกาสได้แทรกเลย สองหนุ่มพูดถึงความเหลื่อมล้ำค่าสูงระหว่างชนชั้น เขาพูดถึงพวกศักดินา พูดถึงพวกผู้คมีเงิน พูดถึงความยากลำบากของชาวไร่ชาวนา

เพื่อนฟัง โดยไม่ปริปากพูดเขาไม่เขาใจอะไรมากนัก เขาไม่รู้ว่าพวกนี้พูดเรื่องอะไร เขาหันไปทางลุงขาวและนอกชาน ขาวยังอยู่ในยุ้งกินไปไคตั้งปีก็ไม่หมด น้ำปลา หน่อไม้คอง พักเขียว พักทอง เบ็ดไถ ของเขาก็มี อีๆ ไม่นานฝนมา กบเขียด ปู ปลา จะเต็มทุ่ง ผักบุ้ง แพงพวย คอกโสณ จะแข่งกันผลิยอก ผลิคอก²

¹ นิมิตร ภูมิถาวร, กัณฑ์สู (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, 2520), หน้า 131.

² นิมิตร ภูมิถาวร, รวมเรื่องสั้น ไม่เรียวยันสุดท้าย "ช่องว่างระหว่างกอโสณ" พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : ประพันธ์สาส์น, 2520), หน้า 49.

สาเหตุที่เรื่องสั้นและนวนิยายของเขาสื่อแนวคิดเกี่ยวกับการมองโลกในแง่ดีของตัวละคร และผูกโครงเรื่องที่ไม่เป็นการลงโทษตัวละครจนเกินไปนั้น มีสาเหตุมาจากตัวของนิมิตรเองนั้นเป็นคนมองโลกในแง่ดี ดังที่เขาได้กล่าวถึงตัวเขาเองในเรื่องสั้นเรื่อง คนนอกเครื่องแบบ ว่า "ผมไม่ใช่นักเขียนบทความ ไม่เคยเขียนหนังสือค่าใคร เขียนแต่แง่มุมของชีวิตคน และอยากมองคนในแง่ดีเสมอ ถ้าบางประโยคมันพาดพิงถึงใคร เขามักจะไม่ใส่ใจก็ขอได้โปรดเข้าใจว่าผมเขียนด้วยความบริสุทธิ์ใจ"¹

นวนิยายที่เสนอแก่นเรื่องนี้ เช่น สายลมเสียงขอ หอมกลิ่นคอกอ้อ คนเฝ้าถ่าน เรื่องสั้นที่เสนอแก่นเรื่องนี้ เช่น คนไร้ปลายทาง ของว่างระหว่างกอไผ่

แก่นเรื่องทั้ง 8 ลักษณะดังกล่าวมาแล้วนี้ ผู้วิจัยพบว่า นิมิตรใช้แก่นเรื่องการศึกษาในเมืองและชนบทมีความไม่เท่าเทียมกัน การใช้ตำแหน่งหน้าที่ทางราชการเป็นเครื่องมือเอาเปรียบประชาชนมากที่สุด แก่นเรื่องที่ใช้ในนวนิยายและเรื่องสั้นจำนวนปานกลาง คือ ความรักเป็นความดี ความงาม มีคำบริสุทธิ์สะอาดที่ควรจะอยู่ในกรอบประเพณี การประกอบอาชีพสุจริตยอมนำมาซึ่งความสุขและความภูมิใจ การศรัทธาและยึดมั่นในหลักธรรมช่วยแก้ปัญหาชีวิตได้ ส่วนแก่นเรื่องที่ใช้น้อยที่สุดคือแนวความคิดทางการเมืองของคนชนบทมีความขัดแย้งกัน พอคาคคนกลางเอาโรคเอาเปรียบประชาชนและการมองโลกในแง่ดีช่วยให้ชีวิตมีความสุข

นิมิตรเป็นนักเขียนที่มุ่งคุณค่าในเรื่องให้แนวคิดที่ล้วนเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านทั้งสั้น การเสนอแก่นเรื่องต่าง ๆ มาจากข้อมูลที่มีอยู่ในประสบการณ์การบริหารราชการเป็นครูประจำบาลในชนบททางไกล แนวคิดทุกเรื่องจึงเป็นการแสดงออกที่เต็มไปด้วยความจริงใจที่ต้องการชี้ให้ผู้อ่านเห็นสภาพที่มีอยู่จริง ๆ โดยมีได้โจมตี หรือให้ร้ายฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะ ราวกับว่านิมิตรเป็นคนเข้าใจความเป็นไปของโลกว่าในสิ่งดีก็ต้องมีสิ่งชั่วปนอยู่ การหลีกเลี่ยงนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ทางที่เหมาะสมคือการยอมรับและรอให้อโอกาสดีที่จะมาถึงในวันข้างหน้า

¹นิมิตร ภูมิदार, รวมเรื่องสั้น คนนอกเครื่องแบบ "คนไร้ปลายทาง"
(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดาว, ไม้ระบุรีที่พิมพ์), หน้า 98.

นอกจากนี้ จากลักษณะของแก่นเรื่องดังกล่าว แสดงให้เห็นภูมิหลังและประสบการณ์ของผู้เขียนได้อย่างชัดเจน เช่น นวนิยายที่แสดงแนวคิดเกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมกันของการศึกษาในเมืองและชนบท ข้าราชการใช้ตำแหน่งหน้าที่ราชการเป็นเครื่องมือเอาเปรียบประชาชน และเสนอแนวคิดที่แสดงสภาพการศึกษาในชนบทขณะนั้นว่าทั้งค้อยพัฒนา ทั้งยังขาดความเอาใจใส่จากเจ้าหน้าที่ระดับสูง

แก่นเรื่อง การศรัทธาและยึดมั่นในหลักธรรมช่วยแก้ปัญหาชีวิตได้สะท้อนให้เห็นว่าตัวนิมิตรเองก็ยึดมั่นในศาสนาเป็นอย่างมาก และการมองโลกในแง่ดีช่วยให้ชีวิตมีความสุข ก็น่าจะมาจากแนวคิดทัศนคติของตัวนิมิตรเองที่น่าจะมาจากพื้นฐานครอบครัวที่อบอุ่น และมีฐานะดีปานกลาง ดังเช่นในเรื่องสั้นชนบทแสดงให้เห็นความอบอุ่นในวัยเยาว์ของผู้เขียน จนทำให้กลายเป็นการมองโลกในแง่ดีในที่สุด ดังเช่นนิมิตรกล่าวไว้ในคำนำหนังสือ เรื่องสั้นชนบท

เมื่อข้าพเจ้าเติบโตขึ้น ได้เรียนหนังสือในโรงเรียนประจำบ้านนอก แล้วเขาไปเรียนในเมือง จบแล้วเรารอนทำงานไปหลายจังหวัด แม้กระทั่งกรุงเทพฯ ในขณะที่ข้าพเจ้าโหนุรถเมล์อยู่นั้น เสียงเหล่านี้เหมือนเสียงสวรรค์ที่มีอำนาจเรียกรวงวิงวอนให้ข้าพเจ้ากลับไปอยู่หนองบัว...

ต่อมาเมื่อข้าพเจ้าเขียนหนังสือ เขียนเรื่องของชาวไร่ชาวนาไปมากเข้าในขณะที่ยังอายุมากขึ้น ๆ เริ่มนึกถึงความหลัง สมัยเป็นเด็ก ๆ ที่วิ่งเล่นอยู่บนลานนวดข้าว เกือบกกลิ้งอยู่ในโคลนกลางท้องนา จมูกโคลนล้นฟางขาว เสียงกังหันครางหวิว ๆ ดังเตือนให้นึกถึงความสุขสมัยเป็นเด็ก¹

หนังสือเรื่อง เรื่องสั้นชนบท จึงได้รับอิทธิพลจากการที่เขาเติบโตมาในท้องนาอย่างแท้จริงด้วยความรักความอบอุ่นของพ่อแม่ การดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายอยู่ในกรอบของประเพณีและศาสนา พอใจในสิ่งที่ได้ที่มี สายและสินจึงเป็นตัวแทนของเด็กทุ่งนาที่ถูกรับเอาความสมบูรณ์พูนสุขสนุกสนานไว้อย่างเต็มเปี่ยม และไม่รู้สึกรำคาญที่เป็นลูกชาวนาเลย เรื่องสั้นชนบทจึงเป็นกระจกสะท้อนชีวิตในวัยเยาว์ของนิมิตร เป็นอย่างนี้

¹นิมิตร ภูมิदार, เรื่องสั้นชนบท (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, 2519), หน้าคำนำ (ไม่มีเลขหน้า).

สินนั่งคอยพื่ออยู่หน้าบ้านฟางหลังน้อย ตั้งแต่หัวค่ำอยากนอนฟังนิทานให้สนุก สองคนพี่น้องแหงนหน้าขึ้นไปบนท้องฟ้า นับดาวเล่นในความมืดมิดของมานฟ้า แพรพรราวควยควายใหญ่เล็กสุกใส บางดวงยอยต่ำลงมาเหมือนจะเอื้อมเคঁคได้ ควยมือ บางดวงสูงแสงยับ ๆ เหมือนแสงกระพริบของหิ่งห้อย

"ดูควายหรือ" พื่อเสร็จงานมานั่งหน้าบ้านฟาง ชนชายชวาควยสายและสิน "ควายอยู่ไกลไหมพื่อ" สายสงสัย¹

2.2.3 ตัวละคร นวนิยายและเรื่องสั้นจำเป็นต้องมีตัวละครซึ่งผู้แต่ง สมมติขึ้น โดยกำหนดให้มีรายละเอียดให้สอดคล้องกับโครงเรื่องและเนื้อเรื่องที่แต่งขึ้น ผู้เขียนจะต้องกำหนดลักษณะรูปร่าง หน้าตา อายุ อุปนิสัย ความศรัทธา การศึกษา ประสบการณ์ รวมทั้งชื่อและลักษณะครอบครัว หรือสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ การบอกลักษณะ ดังกล่าวผู้แต่งอาจจะไม่บอกตรง ๆ ซึ่งทั้งนี้ผู้อ่านอาจจะจับลักษณะนิสัยได้จากบทสนทนา ของตัวละครนั้น หรืออาจจะดูได้จากบทบรรยายหรือการพรรณนาของผู้แต่งได้

กุหลาบ มัลลิกะมาส ได้กล่าวถึงลักษณะนิสัยของตัวละครว่า

การแสดงลักษณะนิสัยของตัวละครเท่าที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดี ในนวนิยายและเรื่องสั้นนั้น สมควรแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ น้อยลักษณะ และหลายลักษณะ

ก. น้อยลักษณะ หมายถึงมีนิสัยเพียงอย่างเดียว เช่น เป็นคนจู้จี้ขี้บ่นก็เป็นคน จู้จี้ขี้บ่นอยู่ตลอดเรื่อง มีบทคราวใดก็บ่นอยู่ครานั้น ไม่แสดงนิสัยอย่างอื่นอีก

ข. หลายลักษณะ หมายถึงตัวละครที่ผู้แต่งสร้างให้มีลักษณะนิสัยหลายอย่าง อาจเป็นนิสัยที่ขัดแย้งกันเองในตัวบุคคลนั้นก็ได เช่น ในเรื่องเดียวกันอาจมีตัวละครทั้งสองประเภทอยู่ด้วยกัน ตัวประกอบที่ไม่สำคัญก็อาจเป็นประเภทน้อย ลักษณะใด ผู้อ่านอาจจะสังเกตได้จากพฤติกรรมของตัวละครนั้น ๆ²

ดังนั้น "น้อยลักษณะ" ดังในความหมายที่กุหลาบ มัลลิกะมาส ให้ไว้จึง หมายความว่า เป็นลักษณะที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัยตั้งแต่ต้นเรื่องจนจบเรื่อง ซึ่งการสร้างตัวละครให้มีน้อยลักษณะนี้จะเป็นการสร้างที่ง่ายกว่าการสร้างตัว

¹ นิมิตร ภูมิदार, เรื่องสั้นชนบท (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, 2519), หน้า 36 - 37.

² กุหลาบ มัลลิกะมาส, วรรณคดีวิจารณ์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522), หน้า 112.

ละครแบบหลายลักษณะ ซึ่งตัวละครหลายลักษณะนั้นถือว่าคุณเขียนต้องสามารถสร้างเหตุการณ์
ในเรื่องให้มีอิทธิพลทำให้ตัวละครนั้น ๆ มีพัฒนาการทางนิสัยได้ เช่น เริ่มเรื่องตัวละคร
เป็นผู้ที่มีเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ต่อมาตัวละครตัวนั้นถูกเหตุการณ์ต่าง ๆ บีบบังคับ
เช่น การถูกกดขี่ข่มเหง หรือถูกใส่ร้าย ซึ่งเหตุการณ์นี้จะเปลี่ยนไปเกิดการเปลี่ยนแปลง
แปลงลักษณะนิสัย ซึ่งท้ายสุดตัวละครตัวนี้อาจจะเป็นคนก้าวร้าว เขี้ยวโหด และใจแค้น
ไม่เอื้อเฟื้อใคร

ในการสร้างวรรณกรรม ผู้อ่านจะสังเกตเห็นได้ว่านวนิยายและเรื่องสั้นจะมีตัว
ละคร 2 ประเภทนี้ปะปนอยู่ หากเป็นตัวละครเอก ตัวละครอาจมีหลายลักษณะที่ผู้แต่ง
พยายามเขียนให้สมจริงในแง่ความเป็นมนุษย์ แต่หากเป็นตัวประกอบ ผู้แต่งอาจชี้ให้เห็น
เพียงด้านเดียวก็ได้

ในการกำหนดตัวละคร ผู้แต่งจะพิจารณากำหนดตัวละครเท่าที่เห็นว่าเหมาะสม
กับโครงเรื่องและเนื้อเรื่อง ผู้อ่านจะสามารถพิจารณาได้ว่าตัวละครในเรื่องที่อ่านนั้น
เป็นส่วนเกิน หรือส่วนที่จำเป็น ในเรื่องหนึ่งอาจจะกำหนดตัวละครมากมาย แต่ตัวเอก
มีเพียง 2 ตัวหรือ 3 ตัวเท่านั้น ดังนั้นการพิจารณาในแง่ความเหมาะสมนั้นควรจะ
หาเกณฑ์มาพิจารณา

วิพุธ โสภวงศ์ ไก่กล่าวถึงหลักการพิจารณาความเหมาะสมของตัว
ละครนั้นว่าควรจะพิจารณาดังนี้ คือ

1. ผู้แต่งแสดงภาพของตัวละครให้ผู้อ่านเห็นบทบาท บุคลิกลักษณะ นิสัยใจคอ
อย่างชัดเจน ใ้กลวิธีหลายอย่างเช่นสังเกตจากพฤติกรรมของตัวละครบางและ
จากบทสนทนา

2. ตัวละครทุกตัวมีบทบาทมากขึ้นแล้วแต่ความสำคัญของแต่ละตัว

3. ตัวละครมีลักษณะสมจริง กล่าวคือมีความคิดความองการ เหมือนมนุษย์
จริง ๆ เพราะมนุษย์ที่ตีพรอมนั้นหาได้ยาก ย่อมมีความบกพร่องมากบาง
การพิจารณาลักษณะนิสัยใจคอตัวละครจึงต้องคำนึงถึงความสมจริง ในข้อนี้พิจารณา
ได้จากกรกระทำ การพูด การคิดของตัวละครว่าสมจริงหรือไม่ ผู้แต่งที่เขาใจ
ซรรยาติและความองการของมนุษย์จะแสดงภาพตัวละครได้สมจริงตามฐานะ
ตำแหน่ง เพศ และวัยของตัวละคร

4. ลักษณะนิสัยของตัวละครในเรื่องควรมีลักษณะคงที่ การเปลี่ยนแปลงนิสัย
นั้นเปลี่ยนได้ แต่ควรมีเหตุผลเพียงพอที่จะทำให้เปลี่ยนนิสัยได้ เหมือนนิสัยคน

จริง ๆ อาจเปลี่ยนไปตามเหตุการณ์ ประสบการณ์ และเวลาได้¹

การวิเคราะห์ตัวละครนั้นทำได้หลายลักษณะ นอกจากจะดูความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความจำเป็นที่จะต้องมีตัวละครนั้น ๆ แล้ว จำเป็นต้องดูสิ่งแวดล้อม และสังคมในเรื่องด้วย

ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ กล่าวถึงลักษณะตัวละครว่า

นิยายต้องมีตัวละคร ตัวละครถ้าไม่มีลักษณะนิสัยก็เป็นตัวละครไม่ได้ และถ้า นิยายนั้นจะเป็นที่สนใจ ลักษณะนิสัยตัวละครของทำให้เกิดความขัดแย้งกันได้ กล่าวแล้ว เรื่องขุนช้างขุนแผน ไม่ปรากฏผู้แต่ง เชื่อกันว่าเป็นนิยายที่มีเค้ามาจากเรื่องจริง แต่ถึงอย่างไรก็ถูกเรียบเรียงขึ้นใหม่ ไม่เหมือนของจริงทีเดียว เป็นแน่ และลักษณะนิสัยของตัวละครนั้นเป็นผลสร้างของผูรจนาน²

ลักษณะนิสัยของตัวละครสำคัญในเรื่องที่กองวิเคราะห์ก็คือตัวละครที่ทำให้ เกิดเรื่องลักษณะนิสัยอันใดทำให้เนื้อเรื่องเป็นไปตามที่เราได้อ่าน

การวิเคราะห์ตัวละคร ผู้วิจัยจะศึกษาตามขั้นตอนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ประเภทของตัวละคร และสถานภาพของตัวละคร
2. รูปร่างหน้าตา บุคลิกลักษณะ นิสัยใจคอ
3. ความจำเป็นของโครงเรื่องและเนื้อเรื่องในการที่จะกำหนดคตัวละคร

นั้น ๆ ขึ้น

4. ความสมจริงในแง่ของการผูกเรื่องและสิ่งแวดล้อม
5. ความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันของตัวละคร
6. ลักษณะนิสัยของตัวละครมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัยหรือไม่ อย่างไร

¹วิพช โสภวงศ์, การอ่านและการพิจารณาวรรณกรรม (กรุงเทพมหานคร : องค์การการค้าของคุรุสภา, 2525), หน้า 63 - 65.

²ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, วิเคราะห์วรรณคดีไทย (กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2522), หน้า 26.

ในนวนิยายและเรื่องสั้นของ นิมิตร ภูมิถาวร ผู้วิจัยพบว่า ผู้แต่งกำหนดให้มีตัวละคร 3 ประเภทคือ ตัวละครเอกฝ่ายชาย ตัวละครเอกฝ่ายหญิง และตัวละครฝ่ายผู้ร้าย ตัวละครทั้ง 3 ประเภทนี้จะมีรูปร่างหน้าตา บุคลิกลักษณะ และนิสัยใจคอแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับค่านิยมเป็นส่วนตัวของผู้แต่งในการกำหนดขึ้นมา และตัวละครทั้ง 3 ประเภทส่วนใหญ่จะมีลักษณะนิสัยที่เรียกว่า ยืนต้นคาน คือไม่มีการเปลี่ยนแปลง ลักษณะนิสัย ตัวละครเอกฝ่ายชายจะดีตั้งแต่ต้นจนจบ (ยกเว้น ซอม ในเรื่อง เหยียบฝุ่นซอเล็ก) ตัวละครเอกฝ่ายหญิง จะมีทั้งดีและเลวปะปนกัน และตัวละครฝ่ายผู้ร้ายนั้นก็จะชั่วตั้งแต่ต้นจนจบ (ยกเว้น นายกรต ในแด่คุณครูด้วยคมแฝก) ดังจะจำแนกรายละเอียดให้เห็นดังต่อไปนี้

2.2.3.1 ตัวละครเอกฝ่ายชาย จะมีลักษณะแตกต่างกันไปตามลักษณะโครงเรื่องและเนื้อเรื่องของนวนิยายและเรื่องสั้น ตัวละครเอกฝ่ายชายของนิมิตร ภูมิถาวร มี 5 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะในอุดมคติ
2. ลักษณะหนุ่มลูกทุ่ง
3. ลักษณะนักสู้
4. ลักษณะที่เป็นเหยื่อของระบบสังคม
5. ลักษณะเป็นตัวแทนของผู้เขียน

1. ลักษณะในอุดมคติ ตัวละครเอกฝ่ายชายที่มีลักษณะในอุดมคติอยู่ในโครงเรื่องลักษณะธรรมะชนะอธรรม มีรูปร่างหน้าตาดี สง่างาม มีลักษณะนิสัยเยือกเย็น หนักแน่น ไม่ถือตัว ไม่เจ้าชู้ คงแก่เรียน รักประชาธิปไตย ยึดมั่นในศาสนา ขยันขันแข็งรักงาน มองโลกในแง่ดี มีอุดมการณ์ในการทำงาน ในบางเรื่องตัวละครเอกประเภทนี้จะคือรุ่น หัวรุนแรง แต่ก็ไม่มากจนเกินไป ตัวละครเอกที่มีลักษณะในอุดมคติจะมีการศึกษาคดี จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาการ ศึกษาเป็นอย่างต่ำ การศึกษาสูงสุดคือระดับปริญญาตรีทางการศึกษา มีระดับสติปัญญาตั้งแต่ปานกลางไปจนถึงฉลาด มีอาชีพเป็นครูน้อยหรือครูใหญ่ มีฐานะดีหรือปานกลาง ไม่พบว่าตัวละครเอกในกลุ่มนี้เป็นคนยากจนเลย ทุกคนจะเป็นโสดและมีวัยหนุ่มไปจนถึงหนุ่มใหญ่ (อายุ 30 - 36 ปี)

ตัวละครเอกฝ่ายชายในนวนิยายที่มีลักษณะในอุดมคติเช่น ชัย ใน แค่คุณครูช่วย
คมแฝก เกล้า ใน โรงเรียนนักเลง ชอบ ใน เหยียบฝุ่นชอล์ก เทอคไทย ใน
นรกในโรงเรียน

ตัวละครเอกในเรื่องสั้นที่มีลักษณะในอุดมคติ เช่น ข้าพเจ้า ใน ไม้เรียว-
เจียวเหวย ครูเปรี๊ยะ ใน พระเอกหน้าใหม่ ครูจอม ใน นักเลงกระดานดำ

ตัวละครเอกฝ่ายชายในลักษณะอุดมคติที่มีความสมจริงที่สุดคือ ชอบ ใน
นวนิยายเรื่อง เหยียบฝุ่นชอล์ก และ ชัย ในนวนิยายเรื่อง แค่คุณครูช่วยคมแฝก

ชอบ และ ชัย มีความซัดแย้งในตัวเองระหว่างอำนาจฝ่ายดีและฝ่ายชั่วอยู่ตลอดเวลา ครูชัย ต้องทำในสิ่งที่เหมาะสมมากกว่าจะทำตามมโนธรรมของตัว เช่น ตอนที่เด็กที่ไปลักไก่ชาวบ้านด้วยความทิว และในเรื่องความต้องการทางธรรมชาติ เขาต้องทำตามความต้องการนั้น โดยอำนาจฝ่ายดีไม่สามารถระงับได้ เมื่อมีหญิงสาวมาช่วยวน

ส่วน ชอบ ก็ยังมีความสมจริงมากขึ้น มีความเป็นปดุษุนมากกว่าตัวละครในกลุ่มนี้ทุกตัว มีความต้องการเหมือนมนุษย์ มีข้อบกพร่อง มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัยที่เป็นไปตามเหตุการ์ณและประสมการณ เริ่มด้วยการตั้งใจทำงานด้วยดีเมื่อจบการศึกษาใหม่ ๆ ต่อมากบเพื่อนชั่วก็ประพฤดิชั่ว ค่อมเหล่า ติดการพนัน ค่อมกลับใจเพราะอิทธิพลของเพื่อนดี แต่เขาก็ถูกยิงเมื่อเขากลับใจเพราะซัดผลประโยชน์กับเพื่อน

ส่วนในเรื่องสั้น ครูเปรี๊ยะ ใน พระเอกหน้าใหม่ นั้น มีความสมจริง มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัย เคิมเป็นคนตั้งใจทำงานคีมมาก แต่เมื่ออยู่ในชนบทไปนาน ๆ เขาเริ่มเปรียบเทียบรายได้ที่เขาเคยสอนพิเศษในกรุงเทพฯ กับรายได้ในชนบท เวลาทำให้ความคิกของเขาแปรเปลี่ยนไป

2. ลักษณะหนุ่มลูกทุ่ง ตัวละครเอกฝ่ายชายลักษณะหนุ่ม
ลูกทุ่งนี้มักอยู่ในโครงเรื่องที่มีลักษณะที่เกี่ยวกับความรักของหนุ่มสาวในชนบท เป็นชาย
หนุ่มที่มีรูปร่างหน้าตาธรรมดาที่มีลักษณะนิสัยคิ อคทน เข้มแข็ง ไม่กลัวใคร รักอิสรภาพ
ไม่เจ้าชู้ รักประเพณี รักคนศรี บางเรื่องเป็นลูกกำพร้าที่ขยัน อคทน ตัวละครประเภทนี้

ไม่มีการศึกษา มีสติปัญญาปานกลาง มีอาชีพเป็นกสิกร และมักจะเป็นหนุ่มโสดอายุไม่เกิน 30 ปี

ตัวละครเอกในนวนิยายที่มีลักษณะหนุ่มลูกทุ่ง เช่น เช็ค ใน สาวชาวไร่ ทองใบ ใน หนุ่มชานา

ตัวละครเอกในเรื่องสั้นที่มีลักษณะหนุ่มลูกทุ่ง เช่น เขียม ใน ผนหยดสุดท้าย เนียน ใน ช่องว่างระหว่างกอไผ่ เจย ใน ไม่มีเสียงเพลงคนกับควาย พรวน ใน ลือรักในโรงนา

ลักษณะหนุ่มลูกทุ่งนี้เป็นลักษณะของชาวชนบทที่ยากจน ไร้การศึกษา แต่มีสุขภาพแข็งแรง อารมณ์ดี นิสัยดี ยึดมั่นประเพณี สามารถดำรงชีวิตอยู่ในชนบทอย่างมีความสุขด้วยความเอื้ออาทร และการเป็นคนดีของเขา

3. ลักษณะนักสู้ ตัวเอกฝ่ายชายที่มีลักษณะนักสู้ผู้นี้อยู่ในโครงเรื่อง แนวต่อสู้ โลกโชน มักจะรูปร่างสง่างาม แต่งตัวง่าย ๆ มีเสน่ห์ มีเหตุผล รักการผจญภัย เจ้าชู้ แต่ควบคุมตัวเองได้ รักศักดิ์ศรีและเป็นนักสู้ มีการศึกษาระดับกลางคือจบเพียงชั้นมัธยมศึกษา แต่มีสติปัญญาฉลาดเฉียบแหลม มีอาชีพที่ท้าทาย คือเคยเป็นตำรวจหรือไม้ก็ เป็นเพียงนักเผชิญโชค มีฐานะยากจน มักจะเป็นโสดและมีอายุไม่เกิน 30 ปี

ตัวละครเอกในนวนิยายที่มีลักษณะเป็นนักสู้ เช่น บุญเกิดใน ปิ่นคัมภีร์ในคองคิม แพร ใน ของเขาซาก

ตัวละครเอกที่มีลักษณะนักสู้ ไม่พบในเรื่องสั้น เพราะลักษณะโครงเรื่อง และเนื้อเรื่องของเรื่องสั้นไม่มีแนวการต่อสู้โลกโชน

ตัวละครเอกที่มีลักษณะนักสู้นี้จะทำตนลึกลับ ไม่เปิดเผยสภาวะที่แท้จริงของครอบครัวหรือชื่อจริงในตอนแรก แต่ในตอนหลังจะมีการเปิดเผย อย่างไรก็ตามก็มีจุดเด่นมากตรงที่มีจิตใจรักความยุติธรรม มุ่งต่อสู้แล้วทำลายล้างความชั่ว โดยมิได้หวังผลตอบแทนใด ๆ ซึ่งลักษณะนี้เป็นลักษณะบุคคลสมมติ ไม่สมจริง ไม่มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัย แต่ก็สอดคล้องกับโครงเรื่องประเภทนี้โลกโชนที่ต้องการให้มีความสนุกสนานบันเทิงเป็นหลัก

4. ลักษณะเป็นเหยื่อของระบบสังคม เหยื่อของระบบสังคม หมายถึง คนที่ถูกเอาเปรียบจากบุคคลในเครื่องแบบ เพราะไร้การศึกษา อ่อนแอ ไร้อิทธิพล ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของคนในชนบทที่มักไร้โอกาสในการใช้บริการของรัฐ เช่น การฝากลูกเข้าเรียน การเข้ารับการรักษาพยาบาล เป็นต้น ตัวละครเอกฝ่ายชาย ลักษณะเป็นเหยื่อของระบบสังคมนี้อยู่ในโครงเรื่องการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของชาวกสิกร มีรูปร่างหน้าตาขรรมคา มีนิสัยเยือกเย็น โกรธยาก ซื่อสัตย์ ซын มีเมตตาากรุณา ไม่เชื่อมั่นในตัวเอง ไม่มีการศึกษา ค่อนข้างโง่เขลา มีอาชีพเป็นชาวนา ยากจน เป็นโสด อายุไม่เกิน 30 ปี

ตัวละครเอกในนวนิยายที่มีลักษณะเป็นเหยื่อของระบบสังคม เช่น ลอย ใน สร้อยทอง บุญปลุก ใน กักพันธุ

ตัวละครเอกในเรื่องสั้นที่มีลักษณะเป็นเหยื่อของระบบสังคม เช่น แก้ว ใน ห้องนาวิไบโยค

ตัวเอกลักษณะเป็นเหยื่อของระบบสังคมนี้ มีความสมจริงที่สุดหากเปรียบเทียบกับทุกประเภท ตัวเอกประเภทนี้จะตกเป็นเหยื่อของผู้ที่ฉลาดกว่า ด้วยความซื่อไม่รู้เท่าทันหรือถูกรังแกจากผู้ที่มีความสามารถกว่า จึงทำให้พบความทุกข์หรือความเดือดร้อนต่าง ๆ

5. ลักษณะแทนตัวของผู้เขียน ลักษณะตัวแทนของผู้เขียนเอง พบในเรื่องสั้น นิมิตรจะใช้แทนตัวละครหรือผู้เล่าว่า "ผม" เรื่องสั้นที่บ่งชี้ว่าตัวละครคือ นิมิตร ภูมิถาวร อยู่ในเรื่องสั้นที่มีโครงเรื่องและเนื้อเรื่องแสดงทัศนะส่วนตัวเกี่ยวกับสังคม เศรษฐกิจ การเมืองของชนบทและเมืองกรุง บุคลิกลักษณะ นิสัยใจคอ ก็คือตัวผู้เขียน ที่มีลักษณะนิสัยเยือกเย็น หนักแน่น อารมณ์ที่ ซынรักงาน มองโลกในแง่ดี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี สติปัญญาฉลาด อาชีพเป็นครู ฐานะปานกลาง แต่งงานแล้ว อยู่ในวัยอายุประมาณ 40 ปี

ตัวละครเอกที่มีลักษณะเป็นตัวแทนของผู้เขียนเอง และผู้เขียนใช้สรรพนามแทนว่า "ผม" โดยตลอดอยู่ในเรื่องสั้น เช่น บ้านรักไทย หลงกรุง นักเขียนบ้านนอก คลื่นเจ้าพระยา ดวงตากองเทพฯ ภัตาคารมือค้อน เมืองคนคุด ประชามณนาข้าว ไม่เรียวอัน-

สุดท้าย คนนอกเครื่องแบบ คำสอน คนกับคลอง บนเส้นทางสายเปลี่ยว ศาลเพียงตา
ทองไพร่ไปกับ ว. ๗ ประมวลมารค

จากการวิเคราะห์ตัวละครเอกฝ่ายชายทั้ง 5 ประเภทดังกล่าว พบว่าใน
นวนิยาย นิมิตร ภูมิदार ใช้ลักษณะตัวละครเอกฝ่ายชายลักษณะในอุดมคติมากที่สุด
ใช้ลักษณะนักรบน้อยที่สุด ส่วนในเรื่องสั้นใช้ลักษณะแทนตัวของผู้เขียนเองมากที่สุด
และไม่พบลักษณะนักรบในวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นเลย ตัวละครเอกฝ่ายชายทุก
ประเภทมีความจำเป็นแก่นเนื้อเรื่องทั้งสิ้นเพราะเป็นตัวละครดำเนินเรื่อง สร้างปมปัญหา
คลี่คลายปัญหา ไปสู่จุดจบ

ลักษณะโดยสรุปของตัวละครเอกฝ่ายชายประเภทต่าง ๆ อาจจะแสดงให้เห็น
เห็นได้ความตารางดังต่อไปนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางแสดงสถานภาพ บุคคลลักษณะ อาชีพ ทั่วประเทศ เอกฝ่ายชาย

ชื่อตัวละครใน นวนิยาย/เรื่องสั้น	รูปร่าง หน้าตา	ลักษณะนิสัย	การศึกษา	สติปัญญา	อาชีพ	ฐานะ	สถานภาพ การแต่งงาน	วัย
1. <u>ลักษณะในอุค-</u> <u>คคี</u> ในนวนิ- ยายไคแก 1.1 ชัย (แคคุณครูควย คมแฝก)	สง่างาม	เยือกเย็น หนักแน่น ไม่ ถือตัว ไม่เจ้า- ชู้ คงแก่เรียน ยึดมั่นใน ศาสนา	ปริญญาตรี	ฉลาด	ครูใหญ่	ปานกลาง	โสด	36 ปี
1.2 เทอคโท	สง่างาม	ขยัน รั้งงาน มองโลกใน แง่ดี	ปก.ศ.	ฉลาด	ครูน้อย	ปานกลาง	โสด	30 ปี

T116508912

ชื่อตัวละครในนวนิยาย/เรื่องสั้น	รูปร่างหน้าตา	ลักษณะนิสัย	การศึกษา	สติปัญญา	อาชีพ	ฐานะ	สถานภาพการทำงาน	วัย
1.3 ขอบุ (เหยียบฝุ่นชอล์ก)	ธรรมดา	คือมัน เป็นตัวของตัวเอง มีอุดมการณ์ อารมณ์รุนแรง ไม่เจาฐ	วิทยาลัยครู	ปานกลาง	ครูน้อย	รวย	โสด	ไม่ถึง 30 ปี
ในเรื่องสั้น ไก่แก่ เบ็รื่อ ใน พระเอกหน้าใหม่	สูง ผอมคมุเข้ม สง่างาม	ขยัน มีอุดมการณ์ เสียสละ	จบปริญญาตรี	ฉลาด	ครู	รวย	โสด	36 ปี
จอม ใน นักเลงกระดานดำ	ไม่ระบุ	อ่อนน้อม ขยัน มีอุดมการณ์ เสียสละ มีมนุษยสัมพันธ์ คีุเข้มแข็ง กล้าหาญ	ไม่ระบุ	ฉลาด	ครู	ปานกลาง	โสด	30 ปี

ชื่อตัวละครใน นวนิยาย/เรื่องสั้น	รูปร่าง หน้าตา	ลักษณะนิสัย	การศึกษา	สติปัญญา	อาชีพ	ฐานะ	สถานภาพ การแต่งงาน	วัย
2. <u>ลักษณะหนุ่ม</u> <u>ลูกทุ่ง</u> ใน นวนิยายโคกแก 2.1 เขิง ใน สาวชาวไร่	ธรรมดา	ออกชน เข้ม- แข็ง ไม่กลัว ใคร รักอิสระ ภาพ ไม่เจ้า ช รักประเพ ณี รักคนตรี	ไม่มีการศึกษา	ปานกลาง	ชาวไร่	ยากจน	โสด	ไม่ถึง 30 ปี
2.2 ทอง ใน หนุ่มชานา	ธรรมดา	"	"	"	ชานา	ยากจน	โสด	ไม่ถึง 30 ปี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชื่อตัวละครใน นวนิยาย/เรื่องสั้น	รูปร่าง หน้าตา	ลักษณะนิสัย	การศึกษา	สติปัญญา	อาชีพ	ฐานะ	สถานภาพ การแต่งงาน	วัย
ในเรื่องสั้น <u>ไค้แก</u> เขียน ใน ผนหยก สุดท้าย	ธรรมดา	ชื่อสัตว์ ตั้งใจ ทำมาหากิน ยึดมั่นประเพณี	ไม่มีการศึกษา	ปานกลาง	ชาวนา	ยากจน	โสด	20 กว่าปี
เขียน ใน ช่อง- ว่างระหว่างกอ- โสน	ธรรมดา	ขยัน อุตุน	ไม่มีการศึกษา	ปานกลาง	ชาวนา	ยากจน	โสด	20 กว่าปี
3. <u>ลักษณะนิสัย</u> ในนวนิยาย ไค้ แก 3.1 บุญเกิด ใน ปีนคัมใน- คงคิม	แต่งตัว ง่าย ๆ มี เสน่ห์มาก	มีเหตุผล รัก การบุญกุศล เจ้าชู้ ความ- คุมตัวเองได้ รักศักดิ์ศรี เป็นนักสู้	มัธยม	ฉลาด	เคยเป็น ตำรวจ	ยากจน	โสด	ไม่เกิน 30 ปี

ชื่อตัวละครใน นวนิยาย/เรื่องสั้น	รูปร่าง หน้าตา	ลักษณะนิสัย	การศึกษา	สติปัญญา	อาชีพ	ฐานะ	สถานภาพ การแต่งงาน	วัย
3.2 แพร์ ใน ของเขาสาคู ในเรื่องสั้นไม่มี	รูปร่าง งาม แกว่งตัว งาย ๆ มี เสน่ห์มาก	มีเหตุผล รักการดูแล- ภัย เจริญ ความคุมตัวเอง โต รักศักดิ์- ศรี เป็นนักสู	มัธยมต้น	ฉลาด	นักเผชิญโชค	ยากจน	โสด	ไม่เกิน 30 ปี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.2.3.2 ตัวละครเอกฝ่ายหญิง จะมีลักษณะแตกต่างกันไปตาม
ลักษณะโครงเรื่องและเนื้อเรื่องของนวนิยายและเรื่องสั้น ตัวละครเอกฝ่ายหญิงของ
นิมิตร ภูมิถาวร มี 5 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะซนแสบ
2. ลักษณะขำเท่หน้า
3. ลักษณะขำเท่หลัง
4. ลักษณะไม่ประทับใจ
5. ลักษณะเป็นโทษ

1. ลักษณะซนแสบ ตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีลักษณะ
ซนแสบนี้อยู่ในโครงเรื่องธรรมชาติของธรรมชาติ มีรูปร่างหน้าตาสวย บอบบาง รักนวล-
สงวนตัว ที่อื่น แก่นแก้ว เอาแต่ใจตัวเอง กล้า เป็นตัวของตัวเอง มีการศึกษาดี
คือจบวิทยาลัยครู สหิปัญญาฉลาด มีอาชีพเป็นครู ฐานะดีมาก เป็นโสด อายุไม่เกิน 22 ปี

ตัวละครเอกฝ่ายหญิงในนวนิยายที่มีลักษณะซนแสบ เช่น เรือนแก้ว ใน
แค้นคุณครูด้วยคมแฝก

ลักษณะตัวละครประเภทนี้ไม่พบในเรื่องสั้น เพราะเรื่องสั้นส่วนใหญ่จะเป็น
เรื่องเกี่ยวข้องกับผู้ชายเป็นส่วนใหญ่ ผู้ชายจึงเป็นตัวละครเอกในเรื่องสั้น

ตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีลักษณะซนแสบนี้มักจะเป็นลูกสาวฝ่ายตรงข้ามกับ
ตัวละครเอกฝ่ายชาย และมักจะไม่ถูกกันกับตัวละครเอกฝ่ายชาย ต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลง
ลักษณะนิสัยด้วยอิทธิพลของตัวละครเอกฝ่ายชาย นับว่ามีลักษณะที่ไม่สมจริง เพราะการที่ไม่
ถูกกันแล้วเปลี่ยนมารักกันแล้วสามารถเปลี่ยนนิสัยที่ไม่ดีทุกอย่างได้ ไม่น่าจะเป็นไปได้
ดังนั้นลักษณะตัวละครประเภทนี้จึงเป็นการสมมติขึ้นตามแนวนิยมของนวนิยายประเภท
พาดินที่มุ่งความบันเทิงเป็นหลัก

2. ลักษณะขำเท่หน้า ตัวละครเอกฝ่ายหญิงลักษณะขำเท่หน้า
นี้อยู่ในโครงเรื่องการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของชาวกลีกร นางเอกประเภทนี้จะสวย
รูปร่างอวบอืด แข็งแรง กล้า ไม่กลัวใคร เล่งการบ้านการเรือน มักจะจบประถมศึกษา-
ปีที่ 4 มีสติปัญญาฉลาด มีอาชีพเป็นชาวนา ยากจน มีสถานภาพเป็นโสด แต่บางเรื่อง
ก็อาจจะ เป็นแม่ยาย อายุประมาณ 26 ปี

ตัวละครเอกฝ่ายหญิงในนวนิยายที่มีลักษณะข้างเท้าหน้า เช่น แม่ม่ายอังกฤษ ใน สร้อยทอง แม่ม่ายอมเชย ใน กักพันส์ ครูพันทิพย์ ใน โรงเรียนนักเลง ครูวิไล ใน เหยียบฝุ่นชอล์ก ชมา ใน พ่อพวงมาลัย

ตัวละครประเภทนี้ในเรื่องสั้น จะเป็นผู้นำและหาเลี้ยงครอบครัว เช่น ร้าย ใน เมียไอ้ชียา

ตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีลักษณะข้างเท้าหน้านี้ นอกจากจะเก่งและสวยแล้วยังเป็นคนมีมันสมอง รู้จักแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ฉลาด ทันคน มีไหวพริบ และเข้มแข็ง เป็นผู้นำได้ดี คอยให้กำลังใจตัวละครเอกฝ่ายชาย ซึ่งมีลักษณะอ่อนแอกว่าอยู่ตลอดเวลา และที่น่าสังเกตคือตัวละครประเภทนี้ไม่เป็นสาวบริสุทธิ์เสมอไป อาจเป็นแม่ม่ายก็ได้

การกำหนดตัวละครลักษณะนี้มีความสมจริงที่ผู้หญิงนั้นย่อมมีความอดทนและเข้มแข็ง อาจเป็นผู้นำได้ แต่มักไม่แสดงออกให้เห็นและมักจะมีอิทธิพลอยู่เบื้องหลังตัวละครเอกฝ่ายชาย ตัวละครประเภทนี้มีความจำเป็นต่อเนื้อเรื่องมาก เพราะจะเป็นตัวช่วยคลี่คลายปมปัญหาในเรื่อง

3. ลักษณะข้างเท้าหลัง ตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีลักษณะข้างเท้าหลังนี้ อยู่ในโครงเรื่องความรักของหนุ่มสาวชาวชนบท จะมีรูปร่างหน้าตาดี มีรูปร่างอวบอืด เก่งงานบ้าน มีความเมตตากรุณา รักนวลสงวนตัว การศึกษาไม่สูงนัก เช่น จมประถมนิที่ 4 สติปัญญาฉลาด มีอาชีพเป็นชาวนา ยากจน อยู่ในวัยสาวใหญ่ ไปจนถึงสาวรุ่น ทั้งโสดและแต่งงานแล้ว มีคุณสมบัติเป็นผู้ काम อ่อนแอ เชื่อฟังผู้ใหญ่ และอยู่ในกรอบประเพณีวัฒนธรรมไทย ตัวละครที่แต่งงานแล้วก็จะเป็นผู้ कामสามีทุกคาม

ตัวละครเอกฝ่ายหญิงในนวนิยายที่มีลักษณะข้างเท้าหลัง เช่น นวล ใน สาวชาวไร่ สายบัว ใน หนุ่มชาวนา

ตัวละครเอกฝ่ายหญิงในเรื่องสั้นที่มีลักษณะข้างเท้าหลัง เช่น สมศรี ใน เรื่อง ทองนาวิปโยค

ลักษณะข้างเท้าหลังนี้เป็นลักษณะมีความจำเป็นต่อเนื้อเรื่อง เพราะเป็นตัวสร้างความขัดแย้ง และจะเป็นชนวนที่ทำให้เกิดการแข่งขันในเรื่องความรัก

4. ลักษณะไม่ประคัม ตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีลักษณะไม่ประคัมนี้ หมายถึงผู้ที่มิได้มีลักษณะสวย เรียบร้อย รักนวลสงวนตัว เก็บความรู้สึก ไม่มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัยตั้งแต่ต้นจนจบ ตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีลักษณะไม่ประคัมนี้ มีอยู่ในโครงเรื่องแนวต่อสู้โลกไซเบอร์ ที่มีรูปร่างหน้าตาสวยมาก รักนวลสงวนตัว เรียบร้อย อคตุน และมีความกตัญญู มีการศึกษาดี สกิปัญญาฉลาด มักมีอาชีพเป็นพยาบาล หรือนักธุรกิจ มีพื้นฐานะยากจนไปจนถึงชั้นเศรษฐี เป็นโสด อายุประมาณ 20 กว่าปี

ตัวละครเอกฝ่ายหญิงในนวนิยายที่มีลักษณะไม่ประคัม เช่น กนกวรรณ ใน ของเซาเซา ศรีพรรณ ใน ปิ่นคัมในคงคัม

ตัวละครเอกฝ่ายหญิงในเรื่องสั้นที่มีลักษณะไม่ประคัม เช่น มาลัย ม่ายวัยสามสิบ ใน ช่องว่างระหว่างกอโสน

ตัวละครเอกประเภทนี้มีความจำเป็นแก่นิยายเรื่องน้อยมาก หากไม่มีตัวละครเอกฝ่ายหญิงประเภทนี้ เรื่องก็สามารถดำเนินไปได้ ตัวละครเอกลักษณะนี้ถูกกำหนดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ตัวละครเอกฝ่ายชายน่าสนใจ มีอารมณ์และมีเสน่ห์ขึ้น ความสำคัญต่าง ๆ จึงจะไปรวมอยู่ที่ตัวละครเอกฝ่ายชายหมด

5. ลักษณะเป็นโทษ ตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีลักษณะเป็นโทษนี้หมายถึงผู้ที่นำความเลื่อมเสียดและความหายนะมาให้ตัวละครเอกฝ่ายชาย จัดเป็นตัวละครเอกที่มีอยู่ในเรื่องสั้นที่มีโครงเรื่องแนวการแสดงทัศนะส่วนตัวของการเมือง เศรษฐกิจ สังคมในเมืองและชนบท ตัวละครประเภทนี้จะมีรูปร่างหน้าตาสวย อวบอ้วน มีลักษณะยั่ววนความรู้สึกทางเพศ ไม่ระบุมการศึกษา มีอาชีพเป็นแม่ค้าหรือแม่ไก่เป็นโสเภณี มีฐานะปานกลาง ส่วนใหญ่เป็นม่าย อายุประมาณ 20 - 30 ปี ตัวละครเอกลักษณะนี้เป็นตัวละครที่จำเป็นต่อเนื้อเรื่องเพราะเป็นตัวสร้างปมปัญหาให้เกิดขึ้นตลอดเวลา และเป็นตัวหักมุมในการจบเรื่องในลักษณะพลิกความคาดหมายผู้อ่าน ตัวละครลักษณะนี้ไม่พบในนวนิยาย

เรื่องสั้นที่มีตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีลักษณะเป็นโทษ ตัวอย่างเช่น ปองในเรื่อง อูปอง เป็นผู้แพร่กามโรค ต่อพรรณ ใน เรื่องสาวใช้แล้ว เป็นชายที่แต่งตัวเป็นหญิง ที่นำความฉิบหายมาให้ผู้หม้ายปอง เขียวหวาน ใน หม้ายเขียวหวาน

เป็นหญิงที่มีอารมณ์ทางเพศสูงจนน่ารังเกียจ ทัศนีย์ ใน กรรม เป็นผู้หญิงที่คบชู้ น้อย
ใน ก้านันทมหาเสน่ห์ เป็นผู้หญิงที่น่ากามโรคมมาให้ก้านันท

การวิเคราะห์ตัวละครเอกฝ่ายหญิงทั้ง 5 ประเภทดังกล่าว พบว่าในนวนิยาย
นิมิตร ภูมิถาวร ใช้ลักษณะ ข้างเท้าหน้ามากที่สุด ใช้ลักษณะชนแค່สวายน้อยที่สุด ส่วน
ในเรื่องสั้น ใช้ลักษณะเป็นโทษมากที่สุด และไม่พบลักษณะชนแค່สวายในเรื่องสั้นเลย

จะเห็นได้ว่าตัวละครเอกฝ่ายหญิง ลักษณะชนแค່สวาย ลักษณะข้างเท้าหน้า
ลักษณะข้างเท้าหลัง และลักษณะเป็นโทษ มีความสำคัญต่อเนื้อเรื่องมาก เพราะเป็น
ตัวที่สร้างความขัดแย้ง คสึ่กลายปัญหาสู่จุดจบ มีความสำคัญมากต่อการดำเนินเรื่อง
ส่วนลักษณะไม่ประทับใจ มีความสำคัญต่อเนื้อเรื่องน้อย เพราะมิได้เป็นตัวสำคัญในการ
ดำเนินเรื่อง เป็นเพียงตัวประกอบเท่านั้น

ลักษณะของตัวละครเอกฝ่ายหญิงประเภทต่าง ๆ อาจจะแสดงให้เห็นได้
ตามตารางดังต่อไปนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางแสดงสถานภาพ บุคลิกลักษณะ อาชีพ ทั่วละครเอกฝ่ายหญิง

ชื่อตัวละครใน นวนิยาย/เรื่องสั้น	รูปร่าง หน้าตา	ลักษณะนิสัย	การศึกษา	สติปัญญา	อาชีพ	ฐานะ	สถานภาพ การแต่งงาน	วัย
1. <u>ลักษณะชนแต่ สวย</u> ในนวนิ ยาย ไคแก เรือนแก้ว ใน แคคุณครุทวย คมแฝก เรื่องสั้นไม่มี	สวย บอบบาง	รักนวลสงวน ตัว คือรัก แกน เอาแต่ ใจตัวเอง กล้า เป็นตัว ของตัวเอง	วิทยาลัยครู	ฉลาด	ครู	รวย	โสด	ไม่เกิน 22 ปี
2. <u>ลักษณะข้าง เทานา</u> ใน นวนิยายไคแก 2.1 ชึ่งกาม ใน สร้อยทอง	สวยอวบอึด แข็งแรง	กล้าไม่กลัว ใคร เก่งงานบ้าน	ป. 4	ฉลาด	ชาวนา	ยากจน	แม่หม้าย	25 - 26 ปี

ชื่อตัวละครใน นวนิยาย/เรื่องสั้น	รูปร่าง หน้าตา	ลักษณะนิสัย	การศึกษา	สติปัญญา	อาชีพ	ฐานะ	สถานภาพ การทำงาน	วัย
2.2 ออมเชย ใน กักพันธุ	สวย อวบอึด แข็งแรง	กล้า ไม่กลัว ใคร เก่งงาน บ้าน	ป. 4	ฉลาด	ชาวนา	ยากจน	โสด	ไม่ระบุ
<u>เรื่องสั้น</u> ใต้แก้ว ทราย ใน เมียไอชียา	สวย แข็ง- แรง	อกทน เสีย- สละ	ไม่ระบุ	ฉลาด	แม่ค้า	ยากจน	แต่งงานแล้ว	40 ปี
3. <u>ลักษณะข้าง-</u> <u>เทหลัง</u> ใน นวนิยายโคก นวล ใน สาว- ขาวไร และ สายบัว ใน หนุ่มชาวนา	สวย อวบอึด	เก่งงานบ้าน มีเมตตา รัก- นวลสงวนตัว	ป. 4	ฉลาด	ชาวนา	ยากจน	โสด	ไม่ระบุอายุ
<u>ในเรื่องสั้น</u> เช่น สมศรี ใน ทองนา- วิโยค	สวย	เป็นแม่บ้าน แม่เรือน	ไม่ระบุ	ปานกลาง	ชาวนา	ยากจน	แต่งงานแล้ว	25-26 ปี

ชื่อตัวละครใน นวนิยาย/เรื่องสั้น	รูปร่าง หน้าตา	ลักษณะนิสัย	การศึกษา	สติปัญญา	อาชีพ	ฐานะ	สถานภาพ การแต่งงาน	วัย
4. <u>ลักษณะเป็น</u> <u>ไม่ประทับใจ</u> <u>โคแก</u>								
4.1 กนก- วูรณ ใน ของเขาสาค	สวยมาก	รักนวลสงวน ตัว เรียบ- รอย ออกทน กศัญญา	สูง	ฉลาด	พยาบาล	ยากจน มี ปัญหาครอบครัว	โสด	20 กว่าปี
4.2 ศรีพรหม ใน ปิ่นคัมใน คงคิม ใน เรื่องสั้น เช่น มาดัย ใน ชุองวาง ระหว่างกอ- โสน	สวยมาก	"	สูง	ฉลาด	นักธุรกิจ	รวย	โสด	20 กว่าปี
	สวย	เรียบง่าย	ไม่มีการศึกษา	ปานกลาง	แม่บ้าน	ยากจน	แต่งงานแล้ว	20 กว่าปี

ชื่อตัวละครใน นวนิยาย/เรื่องสั้น	รูปร่าง หน้าตา	ลักษณะนิสัย	การศึกษา	สติปัญญา	อาชีพ	ฐานะ	สถานภาพ การแต่งงาน	วัย
5. <u>ลักษณะเป็น</u> <u>โทษ</u> ใน เรื่องสั้น เช่น ปอง ใน อี- ปอง	ขาว อวบอ้วน	มักมากใน กามารมณ์ ¹	ต่ำ	ปานกลาง	ชาวนา	ยากจน	โสด	สาวรุ่น
เขียวหวาน หรือ ชวนพิศ ใน หมาย- เขียวหวาน	สวย คมขำ อวบอ้วน	ขยัน มักมาก ในกามารมณ์ เห็นแก่เงิน	ต่ำ	ปานกลาง	แม่ค้าข้าว- แกง	รวย	หม้าย	สาวใหญ่
ทัศนีย์ ใน กรรม	สวย	ชอบเที่ยว- เตร่ พุ่ม- เพ็ญ เจ้าชู้ ²	ไม่ระบุ	ปานกลาง	แม่บ้าน	รวย	แต่งงาน แล้ว	สาวใหญ่

¹มักมากในกามารมณ์ แสดงความต้องการทางเพศอย่างโจ่งแจ้ง.

²เจ้าชู้ แสดงท่าทางท้าทายความสนใจของเพศตรงข้าม.

2.2.3.3 ตัวละครฝ่ายผู้ร้าย ลักษณะตัวละครฝ่ายผู้ร้ายที่เห็นเด่นชัด มักจะเป็นปฏิปักษ์กับตัวละครฝ่ายตัวเอก ตัวละครฝ่ายผู้ร้ายนี้จะพบในนวนิยายเท่านั้น ไม่พบลักษณะนี้ในเรื่องสั้น เพราะลักษณะโครงเรื่องของเรื่องสั้นส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นทัศนคติความเห็นของผู้ประพันธ์ในเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ สังคมของเมือง และชนบท แม้จะมีโครงเรื่องแนวกรรมชนะกรรม และเรื่องชีวิตรักของหนุ่มสาวในชนบทบ้าง แต่ก็ไม่เป็นปฏิปักษ์กับตัวละครฝ่ายตัวเอก ดังนั้นการวิเคราะห์ตัวละครฝ่ายผู้ร้าย ผู้วิจัยจะหมายถึงเฉพาะตัวละครที่มีอยู่ในนวนิยายเท่านั้น

นวนิยายของนิมิตร จะมีตัวละครฝ่ายผู้ร้ายที่มีพฤติกรรมสร้างเหตุการณ์ร้ายสร้างความขัดแย้ง สร้างปมปัญหาให้เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ฝ่ายผู้ร้ายนี้ถูกกำหนดให้มีหลายลักษณะตามความเหมาะสมของโครงเรื่องประเภทต่าง ๆ ตัวละครฝ่ายตรงข้ามกับตัวเอกที่พบในนวนิยายมี 5 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะชั่วร้ายหมดทุกด้าน
2. ลักษณะนักเลงประจำถิ่น
3. ลักษณะนายทุน
4. ลักษณะทางอุดมการณ์
5. ลักษณะทรชน

1. ลักษณะชั่วร้ายหมดทุกด้าน ตัวละครฝ่ายผู้ร้ายลักษณะชั่วร้ายหมดทุกด้านนี้ คือลักษณะของคนที่ไม่มีส่วนใดดีเลย นับตั้งแต่รูปร่างหน้าตาไปจนถึงความประพฤติ ลักษณะชั่วร้ายหมดทุกด้านพบในตัวละครฝ่ายผู้ร้ายในโครงเรื่องกรรมชนะกรรม ลักษณะชั่วร้ายดังกล่าวเช่น มีรูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์ อ้วนจนลงพุง ศีรษะเด็ก มีนิสัยติดเหล้า เกียจคร้าน เจ้าชู้ เป็นคนเห็นแก่ได้ เจ้าสำราญ หัวเก่า มีนิสัยเป็นคนเผด็จการ วางอำนาจและโอ้อวด มีการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาปีที่สาม เป็นต้นไป จนถึงระดับปริญญาตรี มีสติปัญญาฉลาดแกมโกง มีอาชีพตั้งแต่ครูใหญ่ ไปจนถึงปลัดอำเภอ ส่วนใหญ่มีฐานะดี อายุประมาณ 40 ปี

ตัวละครประเภทนี้ จะเป็นที่รวมของความชั่วร้าย ไม่มีส่วนดีเลย ไม่มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัย คือจะมีพฤติกรรมชั่วร้ายตั้งแต่ต้นจนจบ ตัวละครฝ่ายผู้ร้ายลักษณะชั่วร้ายหมดทุกด้านนี้จะมีลักษณะตรงข้ามกับตัวละครเอกฝ่ายชายลักษณะอุดมคติ

ตัวละครฝ่ายผู้ร้ายที่มีลักษณะชั่วหมดทุกคำ เช่น ปลัดฉัน ใน สร้อยทอง ใหญ่เงิน ใน โรงเรียนนักเลง

ตัวละครฝ่ายผู้ร้ายหรือฝ่ายปฏิปักษ์นี้ มักเป็นตัวละครค่านเดียว (flat character) หรือน้อยลักษณะ ที่ไม่มีการพัฒนาทางนิสัยเป็นส่วนใหญ่

2. ลักษณะนักเลงประจำถิ่น ตัวละครฝ่ายผู้ร้าย ลักษณะนักเลงประจำถิ่น คือลักษณะของคนที่มีความประพฤติและลักษณะนิสัยเป็นนักเลง แสดงตัวเป็นปฏิปักษ์กับตัวละครเอกฝ่ายชายในตอนนั้นเรื่อง และพ่ายแพ้ในตอนจบ ลักษณะนักเลงประจำถิ่นนี้จะพบในโครงเรื่องธรรมชาติของธรรมชาติ ตัวละครจะมีหน้าตา อับลักษณะ มีนิสัยมั่วหะดู คุร้าย ชอบลัทธิโหมย ไร่การศึกษา มีนิสัยฉลาดแกมโกง มีอาชีพไม่แน่นอน มีฐานะยากจน เป็นโสด อายุประมาณ 30 ปี

ตัวละครลักษณะนักเลงประจำถิ่นนี้ จะเป็นนักเลงที่มีอิทธิพลในท้องถิ่น ทั้งคน เป็นปฏิปักษ์กับผู้ที่ขัดผลประโยชน์ และผู้ที่กระทำผิดเกินหน้า รวมไปถึงผู้ที่เป็นคู่แข่ง ในเรื่องความรัก ลักษณะนักเลงประจำถิ่นต่างจากลักษณะชั่วร้ายหมดทุกคำตรงที่ ยังมีส่วนที่คือยึดมั่นในศาสนาและชนบประเพณีอยู่บ้าง

ตัวละครฝ่ายตรงข้ามกับตัวเอกที่มีลักษณะนักเลงประจำถิ่น เช่น ประสิทธิ์ ในเรื่อง เหยียบฝุ่นชอล์ก ปาน ในเรื่อง ก้านันโพธิ์

ตัวละครประเภทนี้ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัย และไม่สมจริงในแง่ เป็นคนพาลจนไร้เหตุผล และทั้งตัวเป็นปฏิปักษ์กับตัวละครเอกฝ่ายชายตั้งแต่แรกพบ และมักมีเหตุบังเอิญทำให้ต้องรักผู้หญิงคนเดียวกันเสมอไป

3. ลักษณะนายทุน ตัวละครฝ่ายผู้ร้าย ลักษณะนายทุน คือลักษณะที่มีอาชีพออกเงินกู้ หรือมีลักษณะเป็นพ่อค้าคนกลาง ลักษณะนายทุนนี้อยู่ใน โครงเรื่องการค้าต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของชาวกลีกร ลักษณะนิสัยของตัวละครประเภท นี้จะมีลักษณะของนายทุนทั่ว ๆ ไป คือ เห็นแก่ได้ ไร้คุณธรรม ฉลาดแกมโกง มีฐานะ ร่ำรวยมาก มีครอบครัวแล้ว อายุประมาณ 50 ปี

ลักษณะนายทุนนี้ ตัวละครจะเป็นผู้เอาโรคเอาเปรียบชาวบ้านชาวไร่ เป็น ตัวละครที่สะท้อนสภาพเศรษฐกิจในชนบทที่ต้องอาศัยพ่อค้าคนกลาง และนายทุนเงินกู้

ตัวละครฝ่ายผู้ร้ายที่มีลักษณะนายทุน เช่น เลี้ยงทอง ใน กัศพันธุ

ตัวละครที่มีลักษณะนายทุนนี้เป็นลักษณะตัวละครรอบคอบ หรือหลายลักษณะ คือเลี้ยงทองแม้จะเป็นพ่อค้าคนกลางแต่เขาก็มีอหิชาศย์ค้ำกับชาวบ้านพอสมควร ตัวละครฝ่ายผู้ร้ายที่มีลักษณะนายทุนนี้มีความจำเป็นแก่เนื้อเรื่องมาก เพราะเป็นผู้สร้างเงื่อนไขทำให้เกิดความขัดแย้ง ทำให้เกิดปมปัญหา และมีการคลี่คลายปัญหาในที่สุด

4. ลักษณะทางอุดมการณ์ ตัวละครฝ่ายผู้ร้ายลักษณะทางอุดมการณ์อยู่ในโครงเรื่องการเมืองชนบท ตัวละครประเภทนี้จะไม่ระบุรูปร่างหน้าตาเด่นชัด แต่จะมีลักษณะนิสัยไม่น่าไว้วางใจ ฟุ้งเฟ้อ เจ้าสำราญ คคโกง มีการศึกษาอยู่ในขั้นดี เคยมีอาชีพรับราชการแต่ถูกไล่ออก มีฐานะปานกลาง เป็นหนุ่มโสด

ฝ่ายผู้ร้ายลักษณะทางอุดมการณ์นี้เป็นตัวละครที่ผู้เขียนสร้างขึ้นตามความนึกคิด โดยอาจได้ข้อมูลจากคำบอกเล่าหรือสื่อสารมวลชน ในช่วงที่รัฐบาลมีนโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างเด่นชัด ตัวละครเช่น เกียรติ ใน ปล้นครุสาว แสดงให้เห็นแนวคิดทางการเมืองของนิมิตรว่า นิมิตรเองก็มีความคิดเห็นคล้อยตามนโยบายของรัฐบาลใน พ.ศ. 2515 ว่า ลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นภัยต่อประเทศ นิมิตรจึงกำหนดให้เกียรติเป็นตัวแทนความคิดนี้ เพื่อทำให้ตัวละครเห็นเด่นชัดมากขึ้น นิมิตรจึงให้ตัวละครนี้มีลักษณะเลวร้ายในค่านอื่น ๆ ด้วย เช่น นอกจากจะฝังใ้ลัทธิคอมมิวนิสต์แล้ว ยังมีความเหี้ยมโหด คุร้าย มีความล้มเหลวในการประกอบอาชีพมาก่อน ดังนั้นเกียรติจึงเป็นตัวละครประเภทน้อยลักษณะ หรือ flat character ที่ผู้เขียนมุ่งเสนอแค่เพียงแง่ความเป็นคนร้าย คนชั่ว แต่เพียงด้านเดียว ผู้อ่านไม่พบลักษณะอื่นได้อีก

5. ลักษณะทรชน ตัวละครฝ่ายผู้ร้ายที่มีลักษณะทรชนจะมีลักษณะเป็นคนชั่ว กล่าวคือ จะมีลักษณะเป็นผู้ร้าย มีจลาชีพ โจร มีการกระทำที่เลวร้ายจนต้องมีการปราบหรือคว่ำล่า มีอาชีพเป็นมือปืนรับจ้าง หรือมีอาชีพไม่ถูกกฎหมาย มีสติปัญญาโง่เขลา มีอายุไม่เกิน 30 ปี เป็นโสด

ลักษณะตัวละครฝ่ายผู้ร้ายที่มีลักษณะเป็นทรชน เช่น ทะนง ใน ช่องเขาซาก ตัวละครที่มีลักษณะทรชนนี้มักเป็นตัวละครที่ผู้เขียนสมมติขึ้นโดยไม่มีการพัฒนาลักษณะนิสัย

ตัวละครฝ่ายผู้ชายทั้ง 5 ลักษณะนี้ ผู้วิจัยพบว่า นิมิตร ภูมิदार ไร่
 ลักษณะชั่วร้ายหมดทุกด้านมากที่สุด ใช้ลักษณะนายทุนน้อยที่สุด ตัวละครฝ่ายผู้ชายทุก
 ลักษณะมีความจำเป็นแก่เนื้อเรื่องมาก เพราะเป็นตัวละครที่ทำให้เกิดปมปัญหา เช่น
 ปลัดผัน ใน สร้อยทอง เป็นตัวละครฝ่ายผู้ชายที่มีลักษณะชั่วร้ายหมดทุกด้าน จะเป็น
 ตัวละครทำให้ลอยท้องเสียสละนงเขาที่เขารักถึงลูก เพื่อแลกกับโอกาสที่จะได้รับ
 การศึกษาในระบบโรงเรียนของลูกชายคนเดียว เกิน ใน สาวขาวไร่ เป็นตัวละคร
 ลักษณะนักเลงประจำถิ่น มีบทบาทสำคัญที่สร้างความขัดแย้งในเรื่องความรักกับตัวเอก
 ฝ่ายชาย กรด ใน แค้นครุฑวายุคมแฝก เป็นตัวละครลักษณะนายทุนที่มีอิทธิพลต่อ
 ตัวละครเอกฝ่ายหญิง ในแง่นิสัยใจคอ และพฤติกรรม ฯลฯ ตัวละครฝ่ายผู้ชายจึง
 จัดเป็นตัวละครประเภทน้อยลักษณะที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตัวละครเอกฝ่ายชาย ผู้วิจัยพบ
 ว่าตัวละครฝ่ายผู้ชายนี้ล้วนเป็นเพศชายทั้งสิ้น

ศูนย์วิทยพัทยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางแสดงสถานภาพ บุคคลลักษณะ อาชีพ ศักดิ์ครุฝ่ายผู้ร้าย

ชื่อตัวละครในนวนิยาย/เรื่องสั้น	รูปร่างหน้าตา	ลักษณะนิสัย	การศึกษา	สติปัญญา	อาชีพ	ฐานะ	สถานภาพการทำงาน	วัย
1. <u>ลักษณะผู้ร้าย</u> หมดทุกท่าน								
1.1 นวนิยาย ไคแก ปลัดฉัน ใน สร้อยทอง	อัปลักษณ์	ซีเกียจ ทุจริต- เหลลา, เจ้าชู เห็นแก่ใจ เจ้าสำราญ	ดี	ฉลาดแกมโกง	ปลัดอำเภอ	รวย	มีครอบครัว	40 กว่าปี
1.2 ครูใหญ่ เถิน ใน โรงเรียน นกแดง	ไม่ระบุ	ซีเกียจ เฉื่อยชา หัวเก่า เผด็จการ เจ้าชู้ วางอำนาจ	ปริญญาตรี	ฉลาด	ครูใหญ่	รวย	มีครอบครัว	40 กว่าปี
1.3 ผู้ใหญ่- เจ๊ก ในเรื่องสั้นไม่มี	ไม่ระบุ	โหด	ม.ศ. 3	ฉลาดแกมโกง	ผู้ใหญ่บ้าน	รวย	โสด	ไม่ถึง 40 ปี

ชื่อตัวละครใน นวนิยาย/เรื่องสั้น	รูปร่าง หน้าตา	ลักษณะนิสัย	การศึกษา	สติปัญญา	อาชีพ	ฐานะ	สถานภาพ การแต่งงาน	วัย
2. <u>ลักษณะนักเลง ประจำถิ่น</u> ใน นวนิยาย เช่น เกิน ใน สาว ชาวไร่	อับลัทธิ	มทะลุ คุร้าย ซึขโมย	ไร้การศึกษา	ฉลาดแกม โกง	ชาวไร่ พเนจร	ยากจน	โสด	30 ปี
3. <u>ลักษณะนายทุน ในนวนิยาย</u> โคแก	ผอมค้ำ	เห็นแก่ได้ ไร้คุณธรรม	ไม่ระบุ	ฉลาด	นายทุนเงิน กู้	รวย	มีครอบครัว	50 ปี
3.1 ทรคู ใน แคคุณครุควย- คมแฝก								
3.2 เลี้ยตุง ใน กัดพันธุ	อ้วนข่าว	เห็นแก่ตัว ไร้คุณธรรม	ไม่ระบุ	ฉลาด	นายทุนเงิน กู้	รวย	มีครอบครัว	50 ปี

ชื่อตัวละครใน นวนิยาย/เรื่องสั้น	รูปร่าง หน้าตา	ลักษณะนิสัย	การศึกษา	สติปัญญา	อาชีพ	ฐานะ	สถานภาพ การแต่งงาน	วัย
4. <u>ลักษณะทาง</u> <u>อุคมการ</u> ใน นวนิยายโค แก เกียรติ ใน ปลนครู- สาว ในเรื่องสั้น ไม่มี	ปานกลาง	ไม่น่าไว้วางใจ ฟังเพื่อ เจ้าสำราญ ซีโกง	ที่	ฉลาด	เคยเป็นปลัด อำเภอ	ปานกลาง	โสด	หนุ่มใหญ่
5. <u>ลักษณะทรชน</u> ในนวนิยาย โคแก ทะนง ใน ของเขา- ซาก ในเรื่องสั้น ไม่มี	หน้าตา โหดเหี้ยม	โหดเหี้ยม- แก่โต คุร่าย	ไม่ระบุ	โง่	มือปืนรับจ้าง	ยากจน	โสด	ไม่เกิน 30 ปี

ตัวละครในงานเขียนของนิมิตรทั้ง 3 ประเภทคือ ตัวละครเอกฝ่ายชาย ตัวละครเอกฝ่ายหญิง ตัวละครฝ่ายผู้ร้าย แสดงให้เห็นอิทธิพลต่าง ๆ ในชีวิตของผู้เขียนต่อการสร้างตัวละครโดยสรุปดังนี้

1. ตัวละครเอกส่วนใหญ่เป็นครู เพราะนิมิตรเรียนครูและมีอาชีพเป็นครู
2. ตัวละครฝ่ายผู้ร้ายเป็นข้าราชการฝ่ายปกครอง เพราะนิมิตรเคยรับราชการ จึงเคยพบเห็นพฤติกรรมที่ไม่ดีของข้าราชการฝ่ายปกครอง
3. ตัวละครเอกฝ่ายหญิง และตัวละครเอกฝ่ายชายเป็นชาวชนบท เพราะนิมิตรเป็นชาวชนบท ถือกำเนิด เรียนหนังสือ และทำงานในชนบทถึง 40 กว่าปี จึงเข้าใจวิถีชีวิตของบุคคลในชนบทได้ดี
4. การกำหนดให้ตัวละครเอกเป็นชนระดับชาวบ้าน เพราะนิมิตรเห็นความสำคัญของชนชั้นนี้ว่าเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศที่มีความไม่เท่าเทียมกับคนในเมืองในแง่ความเจริญทางวัตถุ แต่ในแง่ความเจริญด้านจิตใจ คนชนบทมีมากกว่า
5. ตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีลักษณะเป็นโทษ แสดงให้เห็นค่านิยมเกี่ยวกับโทษลักษณะของหญิงในทัศนะของผู้เขียน
6. การมองโลกในแง่ดีของตัวละครมาจากลักษณะนิสัยของผู้เขียน
7. ความดีและความชั่วของตัวละคร ผู้เขียนใช้บรรทัดฐานตามทัศนะของผู้เขียนเป็นเกณฑ์

2.2.4 ฉาก ฉากเป็นส่วนประกอบของนวนิยายและเรื่องสั้นที่จำเป็นอย่างยิ่งส่วนหนึ่ง สุชีวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ ได้ให้ความหมายของฉากว่า "ฉาก คือสถานที่และเวลาที่เกิดเหตุการณ์ในเรื่อง ส่วนบรรยากาศคือบรรยากาศทั่วไป เช่น กลิ่นเสียง แสง สี และสัมผัสอื่น ๆ ที่ช่วยก่อให้เกิดอารมณ์หรือยังเห็นสภาพเหตุการณ์เด่นชัดยิ่งขึ้น"¹

ลักษณะของฉากในงานเขียนของ นิมิตร ภูมิदार ผู้วิจัยพบว่า มี 2 ลักษณะคือ ฉากสมจริง และฉากไม่สมจริง

¹สุชีวงศ์ พงษ์ไพบูลย์, วรรณคดีวิเคราะห์ (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2525), หน้า 67.

2.2.4.1 ฉากสมจริง คือสถานที่และเวลาที่เกิดเหตุการณ์ในเรื่องที่มีลักษณะเป็นจริง สอดคล้องกับเหตุการณ์ในเรื่องและมีความเป็นไปได้ ฉากสมจริงในงานเขียนของนิมิตร ภูมิถาวร แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

2.2.4.1.1 ฉากสมจริงในชนบท

2.2.4.1.2 ฉากสมจริงในเมือง

ฉากในชนบท เช่น การกำหนดเหตุการณ์ให้เกิดขึ้นในสถานที่จริง ๆ ในชนบท เช่น บ้าน วัด โรงเรียน ตลาด ฯลฯ

ฉากในเมืองเช่นการกำหนดเหตุการณ์ให้เกิดขึ้นจริง ๆ ที่ในเมือง เช่น ในที่คลับ ภัตตาคาร สถานีรถไฟ ฯลฯ

2.2.4.1.1 ฉากสมจริงในชนบท นิมิตรสะท้อนภาพจริง ๆ ในชนบทโดยใช้ประสบการณ์ที่เคยเป็นครูชนบท เช่น ฉากโรงเรียน ในเรื่อง แค่คุณครูช่วยคนแดง คั้งที่นิมิตรบรรยายศาลาวัดบ้านโคกที่ใช้เป็นที่ตั้งของโรงเรียนวัดบ้านโคกกว่า

ศาลาหลังนั้น เชื่อกันว่าศาลาท่าน้ำตามวัดใหญ่ ๆ ในเมืองสักหน่อยเท่านั้น แต่อย่าไปมองหาเลย ซอฟ้า ไบระกา หนายับคันทวย เส้าไมกลม ๆ ปอกเปลือกออก พอเห็นผิวไม้เกลี้ยง ๆ ความขรุขระชาติ ไม่มีเลื้อย มีดาก ตรงไหนเป็นปมเป็นตา ก็ยั้งคงสภาพอยู่อย่างนั้น พื้นปูไม้กระดาน ทางขนาดตั้งแต่แคคิมแคศอกสำหรับตีประโรงไปจนหลายศอก¹

นิมิตรพรรณนาฉากศาลาวัดที่ใช้เป็นโรงเรียนตามสภาพความเป็นจริงในยุคที่นิมิตรเริ่มเป็นครูใหม่ ๆ ซึ่งเป็นตัวอาคารที่อาศัยศาลาวัด และศาลาวัดนั้น ก็มีสภาพไม่สวยงามอย่างที่ควรจะเป็น ทั้งนี้เพราะวัดอยู่ในชนบทที่ห่างไกลความเจริญมากนั่นเอง

นอกจากนิมิตรจะพรรณนาฉากสมจริงที่ไม่สวยงามแล้ว ในสิ่งที่สวยงาม นิมิตรก็สามารถพรรณนาได้อย่างชัดเจนเห็นภาพ คั้งที่นิมิตรพรรณนาห้องหู่ในเรื่องสั้นเรื่อง ปีใหม่ที่ชายหู่ ว่า

¹นิมิตร ภูมิถาวร, แค่คุณครูช่วยคนแดง (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจพิมพ์ครั้งที่ 3, 2517), หน้า 8.

ม่านหมอกสีขาว เฟิงม้วนเก็บไปจากห้องห้อง แคลลิสทองอ่อน ๆ คลี่ออกมาแทน หุยนาคางอวยคามใบไม้ ริมคันทาสงแสงสะท้อนเป็นประกายเพชรรวบวบบ ทุ่งนาสีทองสูงบเลื่องมความบุคลิกของมัน นกกระเจาฝูงใหญ่โฉบบินลงกินข้าวใน ทุ่ง แล้วโฉบขึ้นเห็นฟ้า ร้องเพลงต้อนรับปีใหม่ นกเขาจับเรียวยไธแห่งผิงแคลลูน แลวขันคอรบวันใหม่¹

การพรรณานาคาท้องทุ่งยามเช้าคราวปีใหม่นี้ นิมิตรผสานเอาความรู้สึก สดชื่นเบิกบานของตนเองเข้าไปควย จึงทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างในฉากมีความสุข สดคล่องตามเหตุการณ์ของเรื่อง

อิทธิพลของถิ่นที่เกิดทำให้นิมิตรรักธรรมชาติ และสะท้อนออกมาในฉากคั้งที่ นิมิตรกล่าวถึงตัวเองในเรื่องสั้นเรื่องครุใหญ่บ้านนอก ว่า

น้ำมันหมุกตะเกียงคุ้มก็มุกเขามั่งเปิดวิทยุฟังเพลงเบา ๆ เพื่อผ่อนคลายโยของ สมองไหญ่ฮอนยานลงบุง สมองมันกำลังสับสนทำงานหนักเหลือเกิน ฟังเพลง ไพเราะเท่าไร ๆ ก็ไม่มีท่าทีว่าจะงวง ปิวิทยุฟังเสียงจิงหรีคเรูโรมันบรรเลง เพลงธรรมชาติบาง จิงหรีคเสียงแหลมใหญ่ถนขานแข่งกับเสียงกบขางคลองสลับ กับเสียงลมพัดโกรกใบพุทรา เสียงเหล่านี้เคยเป็นเสียงอันไพเราะขับกลอม ชาวเจ้าโหลล้วยสบายตลอดมา²

ความรักธรรมชาติทำให้นิมิตรพูดถึงฉากธรรมชาติใค้อย่างแจ่มใสสดชื่นและ น่าสัมผัส คั้งที่นิมิตรกล่าวถึงทุ่งโสนว่า

กลางหนองโสนกำลังงามสะพรั่ง คอกสีเหลืองสลับน้ำตาลย้อยเป็นพวงระย้า คันของมันเรียวยเหมือนลำเทียน โยนโถนยวบยิบไปตามกระแสมโยฮอน ๆ มาจากชายทุ่ง น้ำใสแจวมองเห็นหอย ปู และปลาว่ายไปมา นกยางขาบิน คักทุ่งนาสีเขียวและทองฟ้าสีครามใไลไปฝูงแล้วฝูงเล่า บางฝูงลงมาเกาะ พักนอนบนพุ่มโสนชุกอวยาวตาใสแป้วมอญคู้เด็ก ๆ กอนจะบินหนีไป³

¹นิมิตร ภูมิदार, รวมเรื่องสั้น โลกนี้คือโรงเรียน "ปีใหม่ที่ชายทุ่ง" (กรุงเทพมหานคร : ฟ้าเมืองไทย, 2522), หน้า 77.

²นิมิตร ภูมิदार, รวมเรื่องสั้น รอยเปื้อนของครุสาว "ครุใหญ่บ้านนอก" (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หนอง, 2517), หน้า 171 - 172.

³นิมิตร ภูมิदार, รวมเรื่องสั้นชนบท (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์-บรรณกิจ, 2519), หน้า 4.

ฉากชนบทที่สวยงาม เป็นจริง คังในเรื่องสั้นเรื่อง คนกับคลอง นิมิตร พรรณา ถึงฉาก "บ้าน" ของเขาวา

บ้านของข้าพเจ้าตั้งอยู่กลางทุ่งนา ในฤดูฝน สามค่านจะประดับด้วยคันข้าว สีเขียวสด พลิวไปจรคชายป่า ความหนาติดกับถนนดินเล็ก ๆ ก็ยลาคล่องที่ คคุเคี้ยว เจียมมาเกือบถึงหนามาน พนถนน พนคลองไปไกลโนนก็เป็นทุ่งนา เวียงว่างสุดสายตา¹

บ้านในชนบทของนิมิตร จึงเป็นบ้านที่มีสิ่งแวดล้อมน่าอยู่ ขวนให้รักธรรมชาติ เป็นอย่างยิ่ง

2.2.4.1.2 ฉากสมจริงในเมือง สำหรับ

ฉากในเมือง นิมิตรก็พรรณนาได้อย่างสมจริงที่มักจะเป็นในแง่เลื่อมทราวมากกว่าแง่ งดงาม

ในแง่งดงาม นิมิตรกล่าวถึงเฉพาะในชนบท เมื่อกล่าวถึงฉากในเมือง นิมิตรจะสะท้อนสิ่งที่มีอิทธิพลทางจิตใจในทางตรงข้ามกับชนบท คังตัวอย่างเช่น นิมิตรบรรยายฉากในทศลับที่ถนนเพชรบุรีศคใหม่ที่มีการฉายภาพยนตร์ไปไว้ในเรื่องสั้น ทลยกรงเทพฯ ว่า

พ้นจากรันคคเคี้ยว ก็ถึงห้องโถงกว้าง มีเก้าอี้ตั้งไว้ไม่ถึงร้อยตัว หันหน้า ไปทางเวที่เล็ก ๆ ครึ่งวงกลม คาณหลังเขียนเป็นภาพผู้หญิง ชายนอนกอกกัน มีคนนั่งอยู่ไม่กี่คน สองเกลลอเลือกที่นังคคคเวที่ทางไมเกินศอก สีมาคังใจจะ ใหเพื่อนมานนอกคคคคคเห็นคคคระจะศา²

อิทธิพลของการเข้ากรุงเทพฯ ในช่วง พ.ศ. 2521 - 2522 ทำให้เขา เขียนเรื่องสั้นจากประสบการณ์หลายเรื่อง โดยเขาจะเปลี่ยนแนวการเขียนจาก เรื่องสั้นแนวชนบทที่เกี่ยวกับ นักเลงทองนา ไม่เรียว ผุ่นซอลัก มาเป็นเรื่องสั้นที่ใช้ ฉากใหม่ที่นิมิตรผ่านพบ เช่น ทลยกรงเทพฯ ที่สะท้อนชีวิตกลางคืนของผู้หญิงหาเงินที่ พัฒนพงศ์ ฉากเหล่านี้เป็นฉากสมจริงทั้งสิ้น

¹นิมิตร ภูมิถาวร, รวมเรื่องสั้น คนนอกเครื่องแบบ "คนกับคลอง" (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คาว, ไม่ระบุปีพิมพ์), หน้า 137.

²นิมิตร ภูมิถาวร, รวมเรื่องสั้น โลกนี้คือโรงเรียน "ทลยกรงเทพฯ" (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ฟ้าเมืองไทย, 2522), หน้า 213.

คนตรีเราใจยิ่งขึ้น ผู้คนเข้ามาใกล้คลั่ง เสียงผู้หญิงร้องกรี๊ดกร๊าดควายมายา
เสียงเปิดเหอลา เปิดชวค เสียงแ้วจวน เสียงคนตรี กุลินเหลาเป็ยรับบุรี
คล่องไปทั้งทอง...บนเวทีไฟก็สว่างพริบ ผู้หญิงนุ่งนอยหม่นนอยก็ออกมาเค่งหนา
เค่งหลังคามึงหวัะเพลง ไอเอ็ยไมเคยเห็นจูงตาเป็นมันจนลิมกิมเป็ย
จบเพลงแรก...ขึ้นเพลงสอง ผู้หญิงคนนั้นก็แก๊วออก¹

นอกจากนี้ นิมิตรยังได้สร้างฉากที่สะท้อนความยากลำบากของคนที่มี
พาหนะส่วนตัว สะท้อนภาพปัญหาของคนเมืองหลวง นิมิตรบรรยายฉากถนนที่มีรถ
ติดเป็นพริคในเรื่องสั้น มหกรรมบนไฮเวย์ เรื่องสั้นชิ้นสุดท้ายว่า

ตลาดประกวดรถยนต์ยังโชว์กันต่อไปเหมือนเห็เกิดอวทรวุทรวงในจังหวัด
วอลทซ์ ซางหนาดมเป็นคัทสันสกายไลน์ 2000 จีที ราคาเฉ็ยคสิแสน ซาง
หลังโคยทีสุ ซาเรคเค็ยจิวราคาแสนแปด ซาซุมารู จีแอลเอส สองแสนหา
ซซูกิ พรอนเต คูแซงซาเรค แสนหา เจมินีแมกซ์แสนหก มาสด้า 626 สอง
แสนหา แลนเชอร์ แลนเกา กาแลนท์ 2000 สามแสน โตโยตา โคโรนา
ลิฟท์แมค สองแสนเกา²

2.2.4.2 ฉากไม่สมจริง คือฉากที่แสดงให้เห็นว่าผู้แต่งมุ่ง
สร้างความตื่นเต้น หรือสร้างอารมณ์ให้เกิดขึ้นมากกว่าที่ต้องการสะท้อนสถานที่
จริง ๆ ฉากไม่สมจริงนี้ ผู้วิจัยพบเป็นส่วนน้อย เช่นในเรื่อง คนเผาถ่าน
กล่าวคือ สถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ในเรื่อง คือ ป่า เป็นส่วนใหญ่ แต่ป่านี้เป็นป่าที่
ไม่สมจริง ป่าในเรื่อง คนเผาถ่าน เป็นป่าที่ไม่มีควมน่ากลัว แต่จะมีความสวยสด
งดงามน่าอยู่ ดังตัวอย่างเช่น

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹นิมิตร ภูมิदार, รวมเรื่องสั้น โลกนี้คือโรงเรียน "ตลุกกรุงเทพฯ"
(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ฟ้าเมืองไทย, 2522), หน้า 211.

²นิมิตร ภูมิदार, หนังสือแจกในงานที่ระลึกพระราชทานเพลิงศพ
นายนิมิตร ภูมิदार, 2524, หน้า 185.

ธรรมชาติที่แตกต่างป่าด้วยมือศิลปินชั้นเยี่ยม โชคเขาที่มีก้อนหินสลัปลึกลับ ยืนเด่น
ขึ้นไปเสียดฟ้า ฟ้าลงมาไม่ใหญ่น้อย อวดสีเขียวเข้มอยู่บนเนินเขา ลำธาร
ส่งกระแสน้ำอันคึกคักไหลลงมาจากหุบเขา ทอดตัวลงไปสู่ป่าที่มึน ไม้ป่าจัดระเบียบ
กันเป็นพวกเป็นหมู่ เฝ้าน้ำใบสวยหลายชนิดอวดใบวิจิตร กล้วยไม้อวดดอกและ
โซ่ยุกดินอยู่บนคบไม้ นกกอยร้องเพลงเป็นคนตรีกลอมป่า ไม้ใหญ่เงยบงก
โกป่าชันแจ้ว ๆ กองป่าเป็นระยะ ๆ¹

ป่าดังกล่าวจึงเป็นป่าที่นิมิตรสร้างขึ้นให้น่าชื่นชมมากกว่าจะแฝงความ
น่ากลัวซึ่งเป็นลักษณะที่เป็นจริง ที่จะต้องมีสัตว์ร้ายและต้นไม้รกเรื้อ

ลักษณะการสร้างฉากไม่สมจริงมีน้อยมาก ผู้วิจัยไม่พบลักษณะไม่สมจริงใน
ฉากในเมืองเลย

ในค่านฉากจะเห็นว่าการสร้างฉากของนิมิตรมี 2 ลักษณะ คือ ฉากสมจริง
และไม่สมจริง ฉากสมจริงประกอบด้วยฉากในชนบทและฉากในเมือง ซึ่งฉากใน
ชนบทเป็นส่วนที่นิมิตรสามารถพรรณนาได้อย่างเห็นภาพ เกิดจินตนาการ เกิดความรัก
ธรรมชาติ ส่วนฉากในเมือง ส่วนใหญ่จะเน้นสถานที่เฟื่องฟูของสถานเริงรมย์ใน
ยามค่ำคืน ทำให้เห็นความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบทได้อย่างชัดเจน ส่วนฉาก
ไม่สมจริงพบน้อยมากในฉากป่า ซึ่งเป็นป่าตามจินตนาการมากกว่าจะเป็นป่าจริง ๆ
แต่ฉากในเมืองลักษณะสมจริงทั้งนั้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹นิมิตร ภูมิถาวร, คนเขาด่าน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ,
2523), หน้า 97.